پر رسنيو د نامسلکيتوب اغېز

(مسلکيتوب د معياريتوب پر لور)

ليکوال او څېړونکی : محمدخان ذهين

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر رسنیو د نامسلکیتوب اغېز

(مسلکیتوب د معیاریتوب پر لور)

لیکوال: محمدخان ذهین 0781997120

خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک

چاپ کال: ۱۳۹۸ل/ ۲۰۱۹ز

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

پښتي ډیزاین: فیاض حمید

چاپ وار: لومړی

د خپرندوی د خپرونو لړ: (۱۵۵)

د دې کتاب د چاپي، کاپي، انلاین او بل هر ډول خپراوي حقوق له خپرندوی سره خوندي دي

برېښنایي پته: www.melitahrik.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

خپل درون پلار جان، عزتمندې مورجانې، خوږو خوېندو او ګرانې
کوروداني ته، چې تل يې په دعاوو کې ياد ساتلى او په مينه يې پاللى يم!
خپلو ټولو درنو استادانو او مسلکي ملګرو ته، چې د دې اثر په اړه څېړنه
او ليکنه کې يې مرسته راسره وکړه!

خپلو ټولو هم فکرو او مخالف فکرو ته؛ ځکه همفکرو هڅولى او
مخالف فکرو مې بيا روحيه کې د مبارزې ځواک پياوړى کړى.

م. ذهين

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلکي گام

مسلکیتوب یو داسې اصل دی، چې په هر مسلک او کسب کې د نوښتونو، پنځونو او کېفیت لوړېدو لامل کېدای شي. هغه څه چې یو مسلکي شخص پخپل مسلک یا کسب کې پېژني او پرې پوهیږي، یو اماتور یې په اسانه نه شي درک کولای. د خوشحال بابا دا خبره چې « هر سړی پیدا دی خپل خپل کار لره کنه » د دې خبرې ښه دلیل دی.
رښتیا هم انسانان د مختلفو ذکاوتونو لرونکي دي او رب هر چاته یو استعداد ورکړی. دا چې څوک له خپلې وړتیا څنګه او په څه کې کار اخلي، د شخص خپل انتخاب دی. پوهان هم دا حکم کوي چې د مسلک په انتخاب کې د شخص لېوالتیا خورا مهمه ده. په واقعیت کې همدا لېوالتیا په اړونده مسلک یا کسب کې د هغه د استعداد د لا غوړېدا او بالاخره د ګڼو بریاوو لاره هواروي.
ژورنالېزم د بشري علومو یوه داسې څانګه ده، چې له ګڼو اړخونو او له ګڼو نورو علومو سره اړیکې لري. معنا دا چې د دې علم زده کړه او بیا په عمل کې پلي کول اوږد مزل غواړي. دا د یو دوو کلونو او د څو مسلکي کتابونو په لوستلو نه خلاصه کیږي. یو ژورنالېست باید نه یوازې دا چې د دې پراخې حوزې د علمي او مسلکي زده کړې لپاره د پوهنتونونو او علمي مراکزو په چوکاټ کې درس ووایي، بلکې عملا څو- څو کاله له رسنیو سره دنده ترسره کړي، څو د مسلکیتوب له هر معیار سره برابر شي.
په رسنیز ډګر کې د مسلکي توب اصل له دې اړخه هم مهم دی، چې په مرسته یې د رسنۍ د بقا زمینه برابریږي. یا په بل عبارت د مسلکي اشخاصو شتوالي د رسنۍ د لوړ کېفیت نشراتو سبب ګرځي، لوړ کېفیت نشرات د مخاطبانو (لیدونکو، اوریدونکو یا لوستونکو) زیاتوالی تضمینوي او څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مخاطب د کميت ګراف لوړېږي، نو هومره د رسنۍ بازار يا مارکېټ ښه کېږي.

په افغانستان کې تېرې دوه لسيزې د مطبوعاتو څرنګوالی د کميت له پلوه بې ساری وو، خو د کېفيت او معيار له اړخه له ګڼو نيوکو سره مخ دي، مګر څومره چې مطبوعاتي ادارو کې د مسلکيتوب تله درنېږي، نو هومره يې کېفيت لوړېږي او د ګوتنيونې ځای کمېږي. دې کې شک نشته چې د هر کار پيل د خنډ او ځنډ لرونکی وي، د افغانستان مطبوعات هم له يوې اوږدې مودې وروسته داسې مهال بيا وټوکېدل، چې مطبوعاتي ټکنالوژي خورا پرمختللې او په نړۍ کې مطبوعاتي سيالي ډېره ګرمه شوې. په داسې يوه حالت کې د مسلکيتوب اصل ته پام تر بل هر وخته ډېر اړين دی. مسلکي ژورنالېستان خپلو مسلکي اخلاقو، ملي ارزښتونو او ملي ګټو ته په کلک تعهد د هېواد مختلفو رسنيو کې په کار کولو سره کولای شي، چې له يوه پلوه په داسې يو رقابتي حالت کې د افغانستان د رسنيو د بقا تضمين کړي او له بل اړخه پخپلو مطبوعاتي فعاليتونو د ځينو مغرضو بهرنيو رسنيو پر وړاندې د ملت د افکارو د منحرف کېدلو مخه ونيسي.

په ژورنالېستيک ډګر کې د مسلکيتوب اصل د اهميت او څرنګوالي په اړه د ښاغلي محمدخان ذهين دا هڅه ځکه بې اهميته نه ده، چې نوموړي د يو مسلکي ژورنالېست په توګه د افغانستان په رسنيو کې دا تشه درک کړې او د څېړنې او مطالعې په رڼا کې ځانګړې سپارښتنې او وړانديزونه مطرح کړي دي.

د ښاغلي ذهين په عمر، علم او قلم برکت شه او ذوالجلال مو دې دا ارمان پوره کړي، چې په هره علمي حوزه او څانګه کې د داسې مسلکي او متخصصو اشخاصو لرونکي شو، چې له علم او فېضه يې ټولې نړۍ ته ګټه ورسېږي.

پوهنيار يحيی يعقوبي
د لغمان پوهنتون د ژورنالېزم پوهنځي استاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلکیتوب د معیاریتوب لپاره

په بېرته پاتو او مخ پر ودې هېوادونو کې د ملي پرمختګونو په چارو کې د رسنیو او ژورنالېستانو ونډه یو ډېر مهم او جدي بحث دی.

ترسره شوې څېړنې ښیي، چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته غړیزو او چاپیزو رسنیو د بشري ټولنې په هر اړخیزو پرمختګونو کې ستر رول لوبولی.

هغه هېوادونه چې اوږدې جګړې یې تجربه کړې او یا اوس هم جګړه په کې روانه ده، سولې او بیا رغونې ته د رسېدو لپاره تر هر څه وړاندې ذهنیت جوړونې ته اړتیا لري؛ ځکه رسنۍ او ونډه یې سولې او بیا رغونې ته د رسېدو لپاره ډېره اړینه او اغېزمنه ده.

په رسنیو کې مسلک او مسلکیتوب په داسې یو مهم پړاو کې خپل ارزښت څرګندوي، چې بشري ټولنې په دغه ډول مهمو او حساسو پړاوونو کې مسلکي او اخلاقي تبلیغاتو باندې د خبرېدو ترڅنګ عامه پوهاوي ته اړتیا لري.

نن سبا چې د چاپي او غږیزو رسنیو ترڅنګ د انځوریزو رسنیو بازار ډېر تود دی، خلک اطلاعات او د خبرونو تفصیل، تفسیر او بېلابېل تعبیرونه ترلاسه کوي؛ رسنۍ کولای شي له دغې لارې د خلکو پاملرنه ځانګړو مسلو ته وروګرځوي. یوه موضوع مهمه او بله بې اهمیته کړي، خو دا کار هغه ژورنالېست کولی شي، چې مسلکي زده کړې ولري او په علمي او سیستماتیک ډول د عامه افکارو په مدیریت پوهـ شي.

دا کتاب چې د ځوان او تکړه ژورنالېست محمدخان ذهین څېړنه او لیکل شوی اثر دی، تر ډېره بریده یې مسایل په همدې موضوعاتو څرخي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال په دې کتاب کې پر رسنیو او عامه افکارو مدیریت کې مسلکیتوب او نامسلکیتوب باندې تمرکز کړی دی. د کتاب په بېلابېلو څپرکو کې د مسلکیتوب اړتیا، د نامسلکیتوب بدې اغېزې او مسلکیتوب سره د نامسلکیتوب پرتله ییزه څېړنه شوې ده. د دې سربېره د مسلکي اشخاصو ځانګړتیاوې او لاسته راوړنې په ډېره ښکلې بڼه بیان شوي دي.

دا کتاب نه یواځې ځوانو ژورنالېستانو لپاره یو ښهٔ لارښود کېدای شي؛ بلکې د رسنیو خاوندانو ته هم په کې د پرمختګ او ښه والي لپاره ډېر څه شته، چې د مسلکي کسانو په استخدام کې ترې ګټه واخلي.

افغانستان کې چې د ژورنالېزم مسلک ته درناوی کمرنګه شوی او په رسنیو تر ډېره بریده نامسلکي خلک د اړیکو او مناسباتو له مخې ټاکل کیږي، په داسې موضوع څېړنه او د اثر لیکنه ډېره اړینه وه، نو ویلی شو چې دا کتاب د وخت او اړتیاوو پام کې نیولو سره لیکل شوی دی.

په ټوله کې کتاب یو مهم او ارزښتمند اثر دی، چې د رسنیزو فعالیتونو د یوې خاصې دورې د ارزونې او محاسبې له مخې لیکل شوی دی.

د کتاب لیکوال ښاغلي محمدخان ذهین ته د لا ډېرو بریاوو غوښتنه کوم او ځوانو ژورنالېستانو او خبریالانو ته د دې کتاب د دقیقې مطالعې وړاندیز کوم.

وما توفیقی الا باالله

محمد بشیر هاتف

د ژورنالېستانو شورا مرستیال او د ژوندون نړیوال راډیو ټلوېزیون د نشراتو رییس

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلکیتوب او بریالیتوب

ټوله کې د زنده گۍ تېرول دوه ډوله دي؛ یو منظم او بل یې غیر منظم.
دواړو چوکاټونو کې ژوند کوونکي خپل عمرونه خوري او په خوارۍ د خپلې زنده گۍ د پای لپاره شپې سبا کوي، خو د دغو دواړو ژوند کوونکو د خوند اخېستنې کېف بیا توپیر کوي.
د خوارۍ کار مزېدار او پایلې یې په خوندونو سینگار وي؛ ځکه خو په فکرونو بیا خومار بهار وار له مخه پرې په مینه د گل گوزار کوي .
دغه خوارۍ یې زنده گۍ لپاره د سکون لامل گرځي، چې زیارکښ کس په کې بیا لکه مرغۍ په شنې غونډۍ ناست خپلې شاعرانه ترانې زمزمه کوي.
بل یې غیر منظم خلک دي، چې په لوی لاس یې ځانونه د جنت په څېر له ښکلي ژونده بې برخې کړي. د دوی په دغه ژوند کې هره وفا جفا او هره دعا یې خطاء بلل کیږي؛ ځکه اول سر نه چې خطر سره په هنر مزل ونه شي، د ژوند اثر کم او اکثره وخت له ستونزو سره په کې ټکرې رامنځته شي.
منظم والی دومره اسان کار هم نه دی، چې هر څوک دې پرې د خوند شخوند ووهي؛ ډېر تکلیفونه او شبگیرونه غواړي، څو ځنگل په بڼ باندې بدل شي .
منظم والی یواځې دا نه دی، چې یو څوک دې اوتو کړی لباس واغوندي او چپه کاکُل دې وگرځي.
د ښکلا د سلیقې اِطلاق په باطن او ظاهر دواړو باندې کیږي.
د منظم والي لپاره په ظاهر او باطن دواړو باندې کار په کار دی، څو د انتظار ترڅنگ له علم او هنر وروسته ټولنه کې د پیاوړي کس اعتبار خپل شي .
لکه مخکې چې مې وویل، د منظم والي په چاره کې بیا دومره ستر ځواک پروت دی، چې ځنگل پرې د بڼ ښکلی نوم گټي، خو هر څوک نشي کولای چې دغې چارې ته خپله پوزه توره کړي؛ ځکه له ځنگله بڼ جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړپوهنې او مسلکیتوب ته اړتیا لري، چې پرته له مسلکیتوبه کېدای شي د ځنګل ونې ختمې او په کوم سپېره ډاګ بدل شي.

د تصور په شيښه کې د مسلکیتوب اصل مخته راوړل او بیا چارې ترسره کول خلکو ته دا ځواک ښښي، چې د ډګر په لومړي کتار کې د بریالیتوب سریندې وغږوي.

موږ چې نن سبا خپلو دندو کې لکه مېلمانه داسې زړهٔ نا زړهٔ مخته ځو، د علت یوه ریښه یې همدې نامسلکیتوب پورې تړلې؛ ځکه کله چې یوه برخه کې زده کړې او په بله برخه کې دنده ترسره شي، د ځواک اعتبار له لاسه وځي. بیا لویې څه چې وړې بریاوې هم په اسانۍ نه شي ترلاسه کېدای.

له همدې امله خو نن د ژورنالېزم ترڅنګ په ګڼ شمېر نورو مسلکونو د خلکو اعتبار کم شوی؛ ځکه دوی د یوې برخې په خبرېدو په ټوله مانا مسلک باندې د پوهېدو ټټر وهي، خو د مسلک له سمندري ژوروالي او اسماني لوړوالي ناخبره پاتي .

دلته رسنیو د کمیت له پلوه ډېره وده وکړه، خو په کېفیت یې بیخي مرګ خپلې پنجې ښخې کړې.

د رسنیو ډېرښت او د مسلکي وګړو کمښت دغې ناروا ته زمینه برابره کړه، چې ډېری خلک د رسنۍ او ژورنالېزم څخه زړه توري شي، نو زما په دې موضوع څېړنه او کتاب لیکنه له همدې امله وه، چې د خلکو منفي ذهنیت له سپېڅلي مسلک څخه لرې او د هغه اردو متل په بنیاد، چې ((دودھ کا دودھ اور پانی کا پانی)) راښکاره شي.

له کله نه چې مې ژونالېزم برخې ته په مسلکي ډول مخه کړه، ترې وړاندې په ترسره شویو عملي کارونو کې ډېرو نیمګړتیاوو ته متوجه شوم. هماغه وو چې ژورنالېزم مسلک ته په راتګ سره مو د راتلونکو نورو زیانونو مخنیوي لپاره یوه ډله رامنځته او مسلکیتوب لپاره مو فکري کمپاین پیل کړ. دا چې د ژورنالېزم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډگر ډېره برخه نامسلکو اشغال کړې وه، زمونږ دغه چاره د ډېرو په سترګو ښه نه لګېده، خو د ځينو مسلکي کادرونو او استادانو کورودان، چې بېلابېلو برخو کې يې زمونږ ملا وتړله.
"پر رسنيو د نامسلکيتوب اغېز" کتاب لپاره مې څو کاله ځېرنې، مرکې او مطالعې وکړې.
ما په عملي ډګر کې د خپلو هڅو سربېره د محصلی او ورپسې د استادۍ تجربې دغې کتاب سره ملګرې کړې. وروسته په ژوندون نړيوال راډيو - ټلويزيون کې د نيوز منېجرۍ له تجربو مې هم ورته ډېر څه ترلاسه کړل، خو د کتاب معياريتوب لپاره مې دغو تجربو باندې د بسنې کرښه راکش نه کړه؛ بلکې د خپل هېواد له مسلکي تجربه کارو کادرونو ترڅنګ د ځينو بهرنيو هېوادونو د ژورنالېزم تجربه کاره استادان مې په بېلابېلو بڼو وپوښتل، څو د دغې کتاب د مالوماتو بډاينې لپاره خپله وجيبه ترسره کړم.
دا زما د چاپ شويو کتابونو له ډلې څلورم دی او ژمنه کوم، که ژوند او دغې مبارزې راسره ياري وکړه، ان شاءالله ډېر ژر به له چاپه پاتې خپل نور لس ليکل شوي کتابونه هم د چاپ په ګاڼه سمبال کړم.
تاسې به خبر نه ياست؟
زه له موره يو او د خپلو شپږو خوېندو يواځينی ورور يم، خو زه يې پايم او هغوی مې هم په دعا باندې ستايي.
زما د خپل پلارجان دا خبره له ورکوټوالي هېڅ نه هيرېږي، چې ماته په اشارې به يې خپلو دوستانو ته ويل:((يکه باشه تکه باشه)).
داسې نه وه، چې زه چا په شا کړم او تر دې ځايه يې راوستم، يا بل چا دا هرڅه راته برابر کړي وو او ما پرې خېټه واچوله .
ما داسې دوره هم تېره کړه، چې په کور، کلي، دفتر او ټولګي کې له ټولو ملګرو په څنډه وم؛ هېڅ راشه- درشه او ښې اړيکې مې نه لرلې. کېدای شي يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علت يې دا هم وو چې ما به خپل ملګري په تنبلۍ او ورانو کارونو رټل، تهديدول، پيغور او تنبيهـ به مې ورکوله.

پرته له څو هغو ملګرو چې زه يې درک کولم او زما هڅو ته په درنښت او مينې قايلېدل، خو ډېر غمونه مې پخپله لکه خپلې ترمې اوښکې پټې څښلي.

ليکن له هېڅ ملګري خوابدی نه يم، زه اوس هم خپلو ټولو نېک خواهانو او بد خواهانو ته د درناوي په پار لاس په نامه ولاړ يم، وخت هر تخم تر خپلې ثمرې رسوي او دا خلکو ته ښايي، چې څوک ارهر او څوک نښتر دی؟

پای کې د خپل ګران پلار جان خوږې مورجانې، درنو خوېندو او نورو ټولو درنو معنوي پلرونو څخه مننددوی يم، چې زما په اصلاح او روزنه کې يې هر ډول هڅې کړي او زه يې نن تر دې مرتبې ورسولم.

ستاسې دواړه جهانونه دې په ښکلاګانو او رڼاګانو وپوښل شي.

درنښت

محمدخان ذهين

د ژوندون نړيوال راډيو- ټلوېزيون د خبري څانګې مدير

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

لومړی څپرکی 3

هېواد کې د ژورنالېزم بنسټ ايښودونکی 3

افغانستان کې د مسلکي ژورنالېزم پلار:.......................... 9

د نسبي سوکالۍ يوه نيمه لسيزه او افغاني رسنۍ:........................ 12

دوهم څپرکی 17

مسلکيتوب ته اړتيا.. 17

پوهه او مسلکيتوب:.. 17

اسلام کې پر مسلکيتوب ټينګار: 19

رسنيز ډګر کې د وړتيا او ژمنتيا اړتيا:................................ 27

فکري رغونه کې د مسلکي اشخاصو اغېز:................................ 30

دريیم څپرکی 34

د نامسلکيتوب نيمګړتياوې 34

الف: مسلکي نيمګړتياوې: 34

ب: تخنيکي نيمګړتياوې: 43

ج : ټوليزې نيمګړتياوې:... 46

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی 52

د نامسلکيتوب بدې اغېزې 52

الف : په مسلک د نامسلکيتوب اغېز: 52

ب: په کلتور د نامسلکيتوب اغېز : 56

ج: د ټولنې په اخلاقياتو د نامسلکيتوب اغېز: 64

د : د ټولنې په افکارو د نامسلکيتوب اغېز: 68

پنځم څپرکی.. 71

د مسلکي او نامسلکي اشخاصو ترمنځ توپيرونه 71

شپږم څپرکی.. 79

د مسلکي اشخاصو لاسته راوړنې 79

مسلکي افراد څوک دي؟:.. 82

مسلکيتوب څنګه رامنځته کېداى شي؟:... 83

پايله 87

اخځليکونه 99

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

هېواد کې د ژورنالېزم بنسټ ایښودونکی

هېواد کې د امیر محمد اعظم خان او امیر شېرعلي خان د دورې نابغه سید جمال الدین افغان د ژورنالېزم او مطبوعاتو په برخه کې خپل لومړنی غبرګ پورته او د مبارزې په ډګر کې یې خپلې هڅې لکه تخم وشیندلې.

سید جمال الدین افغان کونړ ولایت کې د ساداتو کورنۍ سره تړاو درلود، چې هوښیار او عالم شخصیت وو. دی د امیر دوست محمدخان په دربار کې هم بلد وو؛ ځکه چې امیر نوموړی د خپل زوی لپاره د استاد په حیث ټاکلی وو.

کله چې امیر شېرعلي خان دوهم ځل لپاره د واک پر ګدۍ کېناست، د دربار ځینو توطیه ګرانو له لوري د سید جمال الدین پر وړاندې د امیر هڅول د دې سبب شول، چې سید له درباره لرې او تبعید شي. افغانستان کې د ژورنالېزم بنسټګر چې کله له هېواده تلۀ، نو امیر ته یې په لیکلې بڼه د اصلاحاتو یو مفصل طومار وسپاره، چې په کې د عصري کابینې، مواصلاتو، معارف، اردو او اقتصاد ترڅنګ یو هم د مطبوعاتو یادونه شوې وه.

"په افغانستان کې د رسنیو تاریخ" کتاب کې راغلي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((زموږ په هېواد کې مطبوعات د علامه سيد جمال الدين د اصلاحاتو د ژور پلان او پروګرام له مخې رامنځته شول.))

همدا راز خپله سيدجمال الدين افغان هم د رسنيو د نقش او عروة الوثقی جريدې په اړه ليکلي وو:

((د ملتونو او امتونو ناروغی د ورځپاڼو او مجلو له لارې تداوي شوي او هغوی د غورځنګ او ويښتابه خواته راکاږي؛ مګر د وروسته پاتې ملتونو د جهل او غفلت، د عمق او وسعت په دليل يوازې دا کار کافي نه دی.))

د سيد جمال الدين افغان له لوري د اصلاحي پروګرامونو په لړ کې امير شېرعلي خان ته يو هم د هېواد شموله ورځپاڼې د خپرولو يادونه شوې وه، چې د افغانستان د مطبوعاتو په ډګر کې شمس النهار د لومړني ګام په توګه د کابل په مطبعه کې چاپ او د خلکو تر ګوتو ورسېد.

په دې دوره کې د اصلاحي پرګرامونو تطبيق د سيد جمال الدين افغان په يَل تلونکي سيد نور محمد شاه په غاړه وو، چې د امير شېرعلي خان په دوره کې يې د لومړي وزير (صدر اعظمی) دنده په غاړه وه.

د سيد جمال الدين د افکارو پر مټ د امير شېرعلي خان دې دورې ته د اصلاحي پروګرامونو د معبر نوم ورکړل شوی.

له دې واکمنۍ وروسته په 1880 زېږديز کال د امير عبدالرحمن خان په وخت کې ورځپاڼه ليکنه او مطبوعات په ټپه ودرېدل. ملت د څه ويلو، غوښتلو او مکتوب ليکلو جرئت نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په 1901 کال کې د حبیب الله خان د واکمنۍ پر مهال یو له اساسي کارونو د مطبوعاتو راژوندي کول وو، چې دې کار د خلکو په روحیه ډېره ښه اغېزه وکړه.

دې دور کې د دارالسطنت له مطبعې پرته د "مطبعه عنایت" په نامه یوې بلې مطبعې هم کار پیل کړ. د چاپ برخه کې کتابونه او رسالې خپرې شوې؛ د محمود طرزي اثار، نور متفرقه کتابونه او فرهنګي کارونه د مجموعې په توګه بازار ته وړاندې شول.

د حبیب الله خان د واکمنۍ وروسته یې زوی غازي امان الله خان د خپلې واکمنۍ په دور کې چې ۱۳۰۳هـ ل کال وو، د مطبوعاتو لومړنی قانون طرح او نافذ کړ.

دغه دوره کې ډېرې جریدې او اخبارونه خپاره شول. له وخت څخه په ګټنې نورو ډېرو روښانفکرو د بیان او ازادۍ په ملاتړ خپل سرونه پورته کړل، چې له ډلې یې یو هم د افغانستان د ژورنالېزم پلار او د غازي امان الله خان سخر محمود طرزي وو.

دا چې نوموړی په افغانستان کې د عصري ژورنالېزم سرلاری او بنسټګر وو، نو ځکه د افغانستان د ژورنالېزم پلار د ستر لقب ویاړ هم ورپه برخه شو.

د نوموړي د ژوند او ژورنالېستیکو فعالیتونو په اړه د همدې څېړکي په وروستیو کې لنډ بحث شوی. د دې بحث اهمیت په دې مهم دی، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد طرزي هېواد کې د يوه داسې ژورناليزم اساس کېښود، چې ټولنه د وخت له غوښتنو سره برابره او ذهنيتونه روښانه کړي.

لکه څنګه چې مخکې مو يادونه وکړه، د مطبوعاتو په برخه کې لومړنی قانون د ۱۳۰۳ کال د مرغومي په لسمه د امان الله خان په دوره کې طرح او نافذ شو.

په دې دوره کې د مطبوعاتو لومړني قانون سربېره لومړنۍ ازاده خپرونه، د مطبوعاتو مستقل رياست، د افغانستان راډيو او د مطبوعاتو لومړنۍ محکمه منځته راغله، هغه چې د هېواد او سيمې په تاريخ کې يې ساری نه درلود. ترڅنګ يې ډېر شمېر اخبارونه او جريدې خپرې شوې، چې ورسره سم د فرهنګ او بيان د ازادۍ په ملاتړ روښان فکرو شخصيتونو سر پورته کړ.

د راډيو په تخنيکي برخه کې لومړنی مسلکي متخصص مامور عطاءالله خان وو، چې د تخنيکي زده کړو لپاره المان ته استول شوی وو.

له زده کړو وروسته بېرته د المان متخصصينو او مشاورينو سره يوځای افغانستان ته راستون شو.

د ژورناليزم او رسنيو په برخه کې د محمود نظري سربېره د هغې عربۍ مېرمنې ثميې هم برخه درلوده او د ارشاد النسوان په نوم د خپرونې مسووليت يې په غاړه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لنډه يې ووايو، نو محمود طرزي د افغانستان د ژورنالېزم پلار ګڼل کيږي، چې هڅې او مبارزې يې د ژورنالېزم د برخې خلکو لپاره نه هېرېدونکي او ژوندۍ پاتې کېدونکي دي.

بيا د حبيب الله کلکاني (بچی سقاو) دوره د رسنيو لپاره خاموشه دوره وه، خو د محمد نادر شاه واک ته رسېدو سره سم په بله بڼه هېواد کې ژورنالېزم يا صحافت راڅرګند شو.

ښايي يو علت يې دا هم وو، چې د زمانې جبر محمد نادر شاه دې ته اړ وېست، چې د خپلو سياسي اهدافو د تحقق لپاره له رسنيو څخه د يوې وسيلې په توګه کار واخلي.

د نادر شاه په دوره کې انيس جريده دولتي کړای شوه، چې بيا دولت انيس ورځپاڼه د خپلو اهدافو خپروونکې وبلله.

دا په يوه آمرانه فضا کې د دولت يوازينۍ معتبره خپرونه وه، چې د دولت اعلامیې او فرمانونه به يې خپرول او د واکمن مشر محمد نادر شاه په ګټه به يې تبليغات کول.

محمد نادر شاه د يوه محافظه کارانه سياست پلوی وو او له تبليغاتو څخه سخت وېرېده؛ ځکه خو يې د خپلې واکمنۍ پرمهال د مطبوعاتو قانون هم تنفيذ نه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د نادرشاه څخه يې زوی محمد ظاهر شاه د خپلې واکمنۍ پر مهال انيس ورځپاڼې ته په د دولسو مخونو په لرلو سره د کابل په مطبعه کې چاپ ته اجازه ورکړه.

انيس د محمد موسی شفيق د صدارت په وخت کې د هېواد له بلې معتبرې ورځپاڼې اصلاح سره يوځای کړل شوه. د دولت په چوکاټ کې دا دواړه ورځپاڼې سره مدغم شوې او په يو وخت کې په ټولو ولاياتو کې وېشل کېدې.

د دې ورځپاڼو ادغام په دغه لاره کې لومړۍ تجربه وه.

نوم ايښودنه که څه هم يوه حساسه مسله وه، خو بيا هم له خبرو او مشورو وروسته "اصلاح انيس" نوم ورکړل شو.

محمد ظاهر شاه نه غوښتل چې اصلاح ورځپاڼه له منځه لاړه شي؛ ځکه نو اصلاح انيس ډېر مخونه، ډېر تيراژ[1] او ډېر اعلانونه پيدا کړل.

انيس د هېواد د مطبوعاتو په تاريخ کې لومړنۍ ورځپاڼه وه، چې په يو وخت يې ټول هېواد تر پوښښ لاندې راوستی وو.

د سردار محمد داوود خان واکمنۍ پر مهال انيس ورځپاڼه د دولت په معتبر خپرنيز اُرګان بدله شوه او تيراژ يې 10 زرو ګڼو ته ورسېد.

---

[1] په (فرهنګ فارسی معين) کې تيراژ (Tirāž) د ورځپاڼو، مجلو او کتابونو، چې يو بل پسې چاپ ته رسيږي، شمېرنې ته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۵۷ هـ لمریز کال د کمونستي کودتا پر مهال یو وخت انیس ورځپاڼه له نشره پاتې شوه، خو څه موده وروسته بېرته د نورو نشراتو ترڅنګ د دولت خپرنی اُرګان شو. د کمونستي رژیم اهداف هم د انیس له لارې خپرېدل. وروسته د ببرک کارمل په دوره کې انیس د پلار وطني ملي جبهې د خپرني ارګان په توګه ونومول شو او کال وروسته بېرته ژوندۍ کړای شوه، چې په لږ تیراژ یې د دولتي خپرونو ترڅنګ فعالیت کاوه.

افغانستان کې د مسلکي ژورنالېزم پلار:

طرزي په افغانستان کې د ورځپاڼې لیکنې بنسټ ایښودونکی ګڼل کیږي. نوموړی د ژورنالېزم سرلاري سیدجمال الدین افغان د افکارو پېرو او د زیاترو مشروطه غوښتونکو په سر کې وو.

دیوې استبدادي دورې له تېرېدو وروسته محمود طرزي تر یو حده د خپل سرلاري علامه سید جمال الدین افغان اهداف په افغاني ټولنه کې پلي کړل.

نوموړي د یو اساسي مسلک او دندې په توګه د ژورنالېزم لاره خپله او ډېرې ګټورې رسالې یې په کې ولیکلې؛ یانې طرزي د سید جمال الدین افکار او طرحې مطالعه کړې وې او هغه ته یې د عمل جامې اغوستلو هڅې کولې.

محمود طرزي د امیر عبدالرحمن خان دوره کې د خپلې کورنۍ سره یوځای له هېواده بهر تبعید شوی وو، خو کله چې امیر مړ شو، طرزی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تسلیت په پلمه حبیب الله خان ترڅنګ کابل ته راغی او نهه میاشتې کابل کې پاتې شو. بیا د ځینو طرحو او مشورو له امله تر درویشت کلن تبعید وروسته د سوریې له دمشقه خپل هېواد ته راستون شو.

د ستنېدو سره سم طرزي د نورو مهمو کارونو ترڅنګ د سراج الخبار جریدې خپرونه په دوهم وار تر خپل مدیریت لاندې چاپ کړه.

دغه خپرونه پنځه کاله وړاندې د مولوي عبدالرووف تر مدیریت لاندې چاپ شوې وه، خو طرزي بیا په افغانستان کې د ژورنالېزم لپاره مسلکي او تخصصي تهداب کېښود.

هغه د ژورنالېزم په باب خپله عقیده داسې څرګنده کړې وه:

((اخبار یو داسې نړۍ ښودونکې هینداره ده، چې سړی په کور کې ناست وي او د دنیا له حالاتو یې خبروي.))

همداراز وایي، چې:

((اخبار یو داسې بربنډه او تېره توره ده، چې د وطن د بدخواهانو ژبې غوڅوي. اخبار یو داسې ادیب معلم دی، چې انسان پرته له کوم قید او فشاره د ډېرو علومو زده کړې ته هڅوي.

اخبار یو داسې له هاره ډک ګلزار دی، چې هرڅوک د خپلې خوښې سره سم له هغه نه ګل شکولی شي. اخبار له مطالعې نه د هر صنف خلک ګټه اخېستلی شي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسنیو له ډلې د اخبار په اړه طرزي د سراج الاخبار د دوهم ځل خپراوي د لومړۍ ګڼې سرمقاله کې ویلي وو:
((اخبار په دې عصر کې د هېوادونو او ولسونو د ژبې حېثیت لري او په اوسنیو وختونو کې له وحشي قومونو پرته بل هېڅ دولت او قوم نشته، چې د اخبار خاوند نه وي.))
طرزي د ژورنالېزم اساسي اصول اطلاع، زده کړه او سرګرمي د خپل مطبوعاتي کار بنیاد وټاکه. هغه هېڅ کومه بله رشته له ژورنالېزم سره نه برابروله. طرزي د ازادو او زړورو مطبوعاتو پلوی وو، چې یو ژورنالېست د ټولنې ناخوالې پرته له کومې پردې او سانسوره تر خلکو ورسولای شي.
برتانوي هند او روسیې د طرزي پر خلاف تبلیغات پیل کړل، چې پایله کې نوموړی له سیاسي او فرهنګي کارونو ګوښه کړای شو، خو کله چې حبیب الله خان ووژل شو او غازي امان الله خان د واک پر ګدۍ کېناست، طرزی بېرته د غازي امان الله خان سیاسي مشاور شو.
په دغه دوره کې له پنځوسو زیات قوانین طرح او نافذ شول. د هغې له ډلې یو هم د ازادو مطبوعاتو قانون وو، چې هغه وخت د ګاونډیانو او اسیایي هېوادونو په منځ کې یو بې ساری نوښت بلل کېده.
محمود طرزي د خپلو افکارو او هڅو سره امانیه دوره روښانه او د رښتیني خدمت له لارې یې ولس خپل کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دغو بنیادونو وروسته که څه هم په اماتوره بڼه ځینې روزنځایونو او کورسونو په لنډمهالي ډول ژورنالېزم کې خلک وروزل، خو مسلکي زده کړو ورو – ورو هېواد کې وزرې خورې کړې، چې اوس د دولتي پوهنتون سربېره په بېلابېلو خصوصي پوهنتونونو کې هم ژورنالېزم پوهنځي تاسیس او په کې د ژورنالېزم مینوالو ته په مسلکي بڼه ژورنالېستیکي زده کړې ورکول کیږي.

د نسبي سوکالۍ یوه نیمه لسیزه او افغاني رسنۍ:

۱۳۷۱ کال کې د مجاهدینو او ترې وروسته په ۱۳۷۵ لمریز کال د طالبانو د واکمنۍ مهال د رسنیو لپاره توره دوره ګڼل کیږي؛ ځکه مطبوعات نه وو، نو له همدې امله په هغه وخت کې د خلکو او حکومت ترمنځ اړیکه کمرنګه او ترمنځ یې واټن موجود وو.

هرکله چې د حکومت او خلکو تر منځ واټن راشي، د واکمنۍ دوام له ګڼګلېچونو سره مخ شي.

د دوی په منځ کې رسنۍ دي، چې واټنونه راکموي، هېواد د سمسورتیا پر لور رهبري کوي او د ملک د پرمختګ سبب ګرځي.

د طالبانو رژیم د له منځه تلو وروسته افغانستان کې د ناټو په مرسته د حکومت په رامنځته کېدو سره رسنیو لپاره یو نوی ژوند برابر او رسنیو ته ازادي ورکړل شوه، چې له همدې امله رسنۍ د بېلابېلو ډلو له لورې ورځ تر بلې په زیاتېدو شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخواني ولسمشر حامد کرزي د واک له پیل سره سم د افغانستان اقتصاد په ناځاپي ډول وده وکړه. دا لوړتیا که څه هم طبعي نه وه او د عوامو پر ځای یې د خاصو خلکو ژوند ډېر لوړ کړ، خو د ژوند د کچې لوړتیا د رسنیو راټوکېدا ته لاره هواره کړه.

افغانستان کې د رسنیو د پرمختګ لپاره د بېلابېلو هېوادونو له لورې مرستې وشوې، څو د افغانستان رسنۍ د کمیت له پلوه په پښو ودروي. ځینو نورو پانګوالو د خپلې شخصي سپما په لګولو سره رسنۍ را ژوندۍ کړې.

اوس مهال د هېواد په هر ولایت کې د رسنیو بېلابېلې بڼې په فعالیت بوختې دي. په دې دوره کې د رسنیو ناځاپي راټوکېدو یو علت دا هم وو، چې بهرنیانو غوښتل له دې لارې ځان تر خپلو موخو او اهدافو ورسوي.

له همدې امله په نوي رژیم کې رسنیو ته ډېره ازادي ورکړل شوه، خو له کلتوري چوکاټه د ځینو خپرونو او نشراتو وتل هغه څه وو، چې بیا ځلې یې د رسنیو قانون جوړولو ته پلمه جوړه کړه.

مالي امکانات ډېر شول، انټرنېټ او تخنیکي وسایلو ته هم لاس رسی پیدا شو. د رسنیو ډېرښت نه یوازې د دې سبب شو، چې خلک او چارواکي خپل فکرونه او پیغامونه یو تر بله ورسوي؛ بلکې رسنیو د افغاني ټولنې د ژوند بېلابېلې خواوې هم تر خپل پوښښ لاندې راوستې او د ژوند ډېرې بریاوې او ناخوالې یې منعکس کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې دولتي او نادولتي موسسو ته د نړۍ د بې دریغه مالي مرستو رسېدل هم حکومتي ادارو او هم یو شمېر انجیوګانو ترڅنګ ډېرې اشخاص د دې جوګه کړل، چې د رسنیو په زیاتوالي کې اساسي ونډه ولري.

دغه ډول ولایتي رسنیو د ژورنالېستانو د روزنې لپاره د هېواد په داخل کې لنډمهالي کورسونه جوړ کړل. د جاپان او نورو هېوادونو په مرسته سلګونه اماتور او نامسلکه ژورنالېستان په ابتدایي ډول وروزل شول. همدغه د ژورنالېستانو لنډمهاله روزنې دود اوس هم پرمخ روان دی، چې له امله یې په ولس او رسنیو ګڼې اغېزې پرې باسلي.

له ځینو مشخصو اشخصاصو سره د زیاتو پیسو راټولېدل بل لامل وو، چې هر څوک د خپل شوق او ذوق سره سمې رسنۍ مېدان ته کړي. د ځینو اشخاصو او تنظیمواکو سره د ګاونډیو هېوادونو پخوانیو او اوسنیو، پټو او ښکاره اړیکو چې له امله یې ورته مالي امکانات برابرول، د دې سبب شو چې نه یواځې د رسنیو بازار ګرم او پراختیا ومومي؛ بلکې رسنۍ په کمي ډول د بسنې تر حده ورسېږي.

دا چې د عوامو او په تېره بیا د نالوستو خلکو لېوالتیا له چاپي رسنیو سره کمه وه، دې کړنې سره دا برخه نوره هم له پامه وغورځېده، چې ورو- ورو د رسنۍ دې بنې په خاصې لوستنې سره یواځې ښاري ټولنې پورې تړون پیدا کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښارونو کې د رسنیو نورو بڼو ډېره وده وکړه، خو د کنټرول کیلي یې د خاصو ډلو او هېوادونو په گوتو کې وه.
په ټولیز ډول که چېرې د نړیوالې ټولنې بې دریغه مرستې او د رسنیو له لوري د ځانگړو اهدافو تر لاسه کولو موضوع موجوده نه وای، رسنیو په کمي ډول دومره چټک پرمختگ نشو کولای.
د 2001 او 2016 کلونو ترمنځ ځینې هغه رسنۍ چې د نړیوالو په مرسته پیل شوې وې، وروسته د مرستو په بندېدو او ځنډېدو سره بېرته اکثره بندې او ځینې یې د اقتصادي ستونزو له امله په سلگو او ډېری یې په ټپه ودرېدې.
ژورنالېزم کې د ځینو استادانو په باور یو شمېر دغه رسنۍ په تصنعي ډول رامنځته شوې وې او ټولنه کې د نورو هېوادونو د اهدافو ترڅنگ د ځینو مطرحو څېرو د مصنوعي اقتصاد زېږنده وې.
په دې دلیل چې که زموږ اکثره رسنۍ د ټولنې د نورمال طبعي، اقتصادي، سیاسي، ټولنیز او فرهنگي پرمختگ سره سمې رامنځته شوی وای، نو ژوند او بقا به یې هم د ټولنې د طبعي حرکت سره سمون درلود.
د مسلکي کادرونو په باور زموږ د رسنیو ډېره برخه اوس هم د همدغه مصنوعي او موقتي اقتصاد په زور چلیږي او کله چې دا حالت پای ومومي، نو د دې بڼې ډېرې کمې رسنۍ به خپل ژوند تضمین کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته که رسنیو په کمي ډول د مصنوعي اقتصاد پرمټ وده وکړه، خو د کیفیت له اړخه یې خورا فقر وهلي مزلونه ووهل.
د هرې ادارې او اُرگان کیفیت د مسلکي او کادري شخصیتونو په شتون سره پورته ځي؛ رسنۍ هم په همدې ډول، نو د ژورنالېزم مسلکي اشخاص هم رسنیو کې د نامسلکو خلکو په شتون نه یواځې ځوریږي؛ بلکې تر ډېره د مسلکي اشخاصو مسلک او شخصیت هم د همدې خلکو لخوا په نا خبرۍ او ناپوهۍ بدنام شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم څپرکی

مسلکیتوب ته اړتیا

پوهه او مسلکیتوب:

د رسنیو قانون د دولسمې مادې له مخې د هېواد اتباع، سیاسي ګوندونه، ټولنیز سازمانونه، غیر دولتي موسسې او کورنۍ، خصوصي شرکتونه او دولتي ادارې کولای شي د دغه قانون د حکم سره سم برېښنایي رسنۍ تاسیس کړي.

خو د همدې قانون ۱۹مه ماده بیا سراحت لري، چې د خصوصي راډیو او ټلوېزیون ادارې باید خپل فعالیتونه د دې قانون د حکمونو په رڼا کې سرته ورسوي.

نو د دې قانون په درېیمې مادې درېیم جز کې ژورنالېست داسې پېژندل شوی دی:

((ژورنالېست هغه حرفوي او مسلکي شخص دی، چې د رسنیو له لارې خپرنیزه مواد او محتوا (منځپانګه) برابر او وړاندې کوي.))

دلته د حرفویتوب او مسلکیتوب کلیمې کارول د دې ښکارندوی کوي، چې باید کارکوونکي یې په مسلکي بڼه زده کړې ترلاسه کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې یو ښه ډاکټر باید په دې پوهـ وي، څو د انسان وجود څنکه په واحد ډول کار کوي؟ او څه باید وکړي، چې د هغه ټول بدن روغتیا وساتي؟
همدارنګه ژورنالېستان هم باید د خپل ولس له واحد ډول کار او فعالیت څخه خبر وي او داسې څه هغوی ته وړاندې کړي، چې په اسانۍ سره ورته د پوهې وړ وي، څو وکولای شي له نویو پېښو او بدلونونو څخه خبر او په ښه توګه یې شننه وکړای شي.
که له ښاره لرې کلیوالو سیمو او بانډو کې د رسنۍ اهمیت وګورو، نو پوهـ به شو چې د هغوی په منځ کې رسنۍ د ډېر باور څخه برخمنې دي؛ ځکه د رسنیو له لورې خپره شوې هره خبره ورته د منلو وړ، سمه او رښتونې ښکاري.
نو د مسلکیتوب اصل ته په پاملرنې سره رسنۍ کولای شي، د ټول ولس لا ډېر باور خپل او د بشپړ اعتماد څخه یې ځانونه برخمن کړي.
دغه کړنه هغه اشخاص ترسره کولای شي، چې د کار په ډګر کې د مسلک ویاړ له ځانه سره ولري.
که چېرې رسنۍ مسلکي ژورنالېستان ولري، نو مالومه خبره ده چې هغه رسنۍ به معیاري خپرونې او پرګرامونه ولري، خو دلته په افغاني رسنیو کې تر ډېره بریده مسلکي کسان نشته، چې له همدې امله زموږ ډېری رسنۍ له معیاري خپرونو او نشراتو بې برخې دي، خو بیا هم د خوښۍ ځای دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، چې وروستیو کې د پوهنتونونو څخه په زیاته کچه مسلکي ژورنالېستان فارغیږي او دا لړۍ لا هم دوام لري، چې کېدای شي د وخت په تېرېدو سره دغه لوېدلی معیار مسلکي کسان بېرته د مسلک په ځواک پورته کړي.

مسلکیتوب ډېری ځایونو کې د خبریالانو پر وړاندې د تاوتریخوالي مخه نیسي، خو زموږ هېواد کې د مسلکیتوب اصل څخه په ډېرو کمو ځایونو کې ګټه اخېستل کیږي.

که څوک له ژورنالېزم یا بل کوم مسلک سره مینه ولري، کولای شي د بې مسلکه دندې پرځای د ټولنیزو رسنیو له لارې خپله تنده خړوبه کړي، نو په کار ده چې د ژورنالېزم عملي ډګر کې په مسلکیتوب او لوړ معیار باندې کار وشي.

اسلام کې پر مسلکیتوب ټینګار:

د اصولو په پام کې نیولو تر سرلیک لاندې د رسنیو قانون په شلمه ماده کې راغلي:

((د خصوصي راډیو ټلوېزیون ادارې مکلفې دي، چې په خپلو خپرونو کې د اسلام د سپېڅلي دین اصول او حکمونه او د افغانستان د ملت ملي، معنوي او اخلاقي ارزښتونه او رواني امنیت په پام کې ونیسي.))

نو د اسلام دین ته په پام سره دې برخه کې هم ډېری ثبوتونه شته، چې د مسلکیتوب اهمیت په ډاګه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قران کریم د ۱۳مې سپارې په سورت یوسف کې هم مسلکیتوب او کامل علم ته اشاره شوې ده.

د تفسیر ابن کثیر په څلورم جلد کې د دغې سورت د ۵۵ ایات په شرعه کې راغلي:

((یوسف علیه السلام د خپلې امانتدارۍ، رښتینولۍ، سلیقه مندۍ او په دې برخه کې د کامل علم له امله بادشاه ته د ځان لپاره د مالیې وزارت یادونه وکړه. د بادشاه زړهٔ کې چې پورته خصوصیات له وړاندې ناست وو، نو دې برخه کې د کامل علم لرلو له امله یې د یوسف علیه السلام غوښتنه ومنله.))

دلته د یوسف علیه السلام حفاظت کوونکې پوهه او کامل علم د دې باعث شو، چې بادشاه یې غوښتنه ومني.

کامل کلیمې ته په انګرېزۍ کې Full, Complete او Perfect وايي. کاملتوب ته بیا Perfection وايي، چې بشپړ والی او پوره توب ترې هدف دی.

نو کاملتوب له کلیمې چې په تفسیر ابن کثیر کې یې یادونه شوې، موخه په ټولو (عملي او نظري) برخو کې د بشپړې پوهې ترلاسه کول دي.

له دې جوتیږي، چې د اسلام سپیڅلی دین د کار په ډګر کې ځانګړېپوهنې (مسلکیتوب) ته په بشپړ ارزښت قایل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکار په ډګر کې مسلکیتوب ته د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ځو ویناوو او عمل ته په لاندې ډول اشاره کوو:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ، أَوْ إِنْسَانٌ، أَوْ بَهِيمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ).

ژباړه : د انس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

((هر مسلمان چې بوټی یا ونه وکري او مرغۍ، انسان یا حېوانات ترې خوراک وکړي، نو انسان لپاره صدقه حسابیږي.))

دهمدې لپاره باید مسلمان چې هر کار کوي، نو ذهن او زړهٔ یې حاضر وي او د کار د اصالت ترڅنګ د الله تعالی حقیقي رضا په ذهن کې ونیسي، څو د کار وروستي عواقب او پایله مثبته اوسي.

په کار کې مسلکیتوب د اسلام غوښتنه ده او هر انسان لپاره د هغه کار او شغل امانت دی، څو په هم هغه ښه یې ادا کړي، په کوم ډول چې ورته سپارل شوی وي؛ لکه رسول صلی الله علیه وسلم چې فرمایي:

((إِنَّ اللہ يُحِبُ إذا عَمِل أَحَدُكُم عَمَلا أنْ يُتْقِنَه))

ژباړه: ((الله تعالی خوښوي چې له تاسو څخه څوک کوم کار کوي، نو په ښه توګه (مسلکیتوب) یې ترسره کړي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علماؤ په نزد دلته د اتقان تفصيل په دې بڼه راغلی، چې کار کې پوره پوهه او اخلاص شامل وي او مسلمان اړ دی، چې هومره اخلاص وکړي څومره چې يې وس او توان وي، نه دومره چې هغه ته تنخواه يا روپۍ ورکول کيږي.

که يواځې معاش په نظر کې ونيسي او کار کې تمبلي او غلا اختيار کړي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم يې په اړه فرمايي:

((کُلُّکُم راعٍ وکُلُّکُم مسؤولٌ عن رعيتهِ))

ژباړه: ((تاسو هر يو شپونکی ياست او هر يو له تاسو څخه د خپلې شپنې مسووليت په غاړه لرئ.))

د کار اتقان، اخلاص او مسلکيتوب باندې تمرکز هر اړخيز دی.

که هغه د امانت ساتل وي، که په کور کې د ماشومانو روزنه، که ښځې لپاره د خپل خاوند د مال ساتنه او که د حيواناتو ذبح وي؛ ځکه خو رسول الله صلی الله عليه وسلم په ذبح کې هم د کار په اتقان او مسلکيتوب باندې ټينګار کړی:

((إِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ، فَأَحْسِنُوا الذِّبْحَةَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ))

ژباړه: ((کله چې تاسو قتل (قصاص وغيره) کوئ، نو په ښه توګه يې وکړئ او کله چې ذبح (حلاله) کوئ، نو په ښه توګه يې ترسره کړئ او له تاسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هر څوک خپل چاقو تېره کړي او حلال کېدونکی ته دې ارام ورورسني.))

په کار کې مسلکیتوب د علماوو په نزد فرض دی؛ لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم چې فرمايي:

((إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ))

ژباړه: ((الله تعالی په هر څيز باندې احسان (نیکي له نورو سره) فرض کړې ده، نو هغه اعمال چې د نورو سره يې معامله راځي، مسلمان اړ دی چې په ښه او مسلکي شکل سره يې ادا کړي.))

اتقان د الله تعالی صفت دی؛ لکه الله تعالی چې فرمايي:

((صُنعَ اللهِ الَّذِي أَتقَنَ كُلَّ شَيءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بما تَفعَلُونَ))

ژباړه: ((دا د الله تعالی جوړښت دی، چې په ډېر صحیح او دقیقه بڼه يې هر څه جوړ کړي دي.))

الله تعالی په هر هغه څه پوهـ دی، چې تاسو يې کوئ.

دغه ډول که چېرته یواځې د لوست خبره وي او يو څوک د قران کریم لوست په ښه توګه کوي، نو ډېر لوی اجر ورته ټاکل شوی؛ لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم چې فرمايي:

((الَّذِي يَقرَأُ القُرآنَ وَهُوَ مَاهِرٌ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الكِرَامِ البَرَرَةِ)) (رَوَاهُ البُخَارِيُّ وَمُسلِمٌ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هر هغه څوک چې قران لولي او ماهر وي، نو هغه به ملايکو سره وي.))

قِصَّةِ رُؤيَا عَبدِاللهِ بنِ زَيدٍ للأَذَانِ، قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ عليه الصلاة والسلام:

«فَقُمْ مَعَ بِلالٍ فَأَلْقِ عَلَيهِ مَا رَأَيتَ؛ فَلْيُؤَذِّنْ بِهِ فَإِنَّهُ أَندَى صَوتًا مِنكَ))

ژباړه: ((همدا شان د اذان د شرعيت په قصه کې چې عبدالله بن زيد خوب ليدلی و، نو ورته رسول صلی الله عليه وسلم وفرمايل:

((دغه الفاظ بلال رضی الله عنه ته ورکړه، چې هغه اذان وکړي؛ ځکه چې د هغه غږ لوړ دی))

دلته هم د غږ او الفاظو په ښه ادراينه او تلفظ کې د بلال رضی الله عنه مسلکيتوب ته اشاره شوې ده.

عمر رضی الله عنه اعلان وکړ، چې نن نه وروسته دې هغه څوک دوکانداري نه کوي، چې مسلکي شوی نه وي او د دوکاندارۍ او معاملاتو په فقهي احکامو يې ځان نه وي پوه کړی.

((ولقد زكت ابنة نبي الله شعيب سيدنا موسى لأبيها قائلة «إن خير من استأجرت القوي الأمين» وعند ما رشح سيدنا يوسف عليه السلام))

د شعيب عليه السلام لور هم د موسی عليه السلام صفت کړی ؤ؛ ځکه چې په خپل کار کې واکدار او مسلکي وو.

په قران کې راغلي، تر ټولو بهتره سړی چې تنخواه ورکړي هغه دی، چې هم قوي او هم امانت دار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بل پلوه د اسلام ستر پېغمبر حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د بعثت په درویشت کلنه دوره کې د تل لپاره چارې هغه چاته سپارلې، چې اهلیت به یې درلود او چارې به یې په مسلکي بڼه ترسره کولای شوې.

دجنگ په ډگر کې به یې مسوولیت هغه چاته سپارهٔ، چې وړتیا به یې په کې ولیده؛ د بېلگې په ډول خالد بن ولید رضی الله تعالی عنه له هغو جلیل القدرو صحابه وو څخه وو، چې وروسته یې ایمان راوړ؛ مگر د هغوی په سر یې اِمر وټاکلو. مسلمانانو چې کله حبشې ته هجرت کوو، جعفر طیار رضی الله عنه چې د ویناوالۍ په برخه کې یې ښه پوهه لرله، د مهاجرینو د ویاند په توگه وټاکل شو.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم هر صحابي ته د هغه د ذوق او وړتیا برابر دندې سپارلې او په هماغه برخه کې به یې د هغه قدر هم کولو.

حسان بن ثابت رضی الله عنه سره له دې چې د خندق په غزوه کې یې په جنگ کې هم برخه وانه خېسته او هغه یهودي، چې د مسلمانانو د ښځو او ماشومانو جاسوسۍ پسې راغلې وو. د هغه وژل یې هم د پېغمبر علیه السلام عمه ته پرېښودل؛ مگر دا چې ښه شاعر وو، زموږ پېغمبر به ورته خپل څادر هوارولو.

په ټولو هغو چارو کې چې به نبي کریم ته وحې نه وه راغلې، د صحابه وو مشورې به یې منلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلمان فارسي رضی الله عنه چې د فارس په جنگونو کې يې مهارت درلود، د دواړو جهانونو سردار ته د خندق کنلو مشوره ورکړه، چې مشوره يې هم ومنل شوه.
حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د وحې ليکلو لپاره هم صحابه ځانگړي کړي وو. هماغه وو چې د قرآن کريم د مصحف په ترتيب کې حضرت عثمان رضی الله عنه د هماغه صحابه وو ليکل راوخېستل او منظم يې کړل.
نو موږ ويلای شو، چې د اسلام ستر پيغمبر د ژوند د چارو په هره برخه کې مسلکي اشخاص په دندو گمارلي وو او له هغه مبارک وروسته خلفای راشدينو هم همدغه سنت جاري ساتلو.
فقيه صحابه په فقاهت، د سياسي وړتياوو لرونکي په سياسی برخه او د جنگي وړتياوو لرونکي په جنگي برخه کې په دندو بوخت وو.
نو د اسلام د مبارک دين د لارښوونو په رڼا کې ويلای شو، چې که يو څوک په يوه برخه کې زده کړې وکړي؛ مال، ځان او وخت مصرف کړي او بله برخه کې کار کوي، نو دې شخص د خپل ژوند ډېره برخه بې ځايه مصرف کړې ده، چې په دې سره د وخت اصراف راځي او اصراف کوونکو ته زموږ پيغمبر د شيطان د ورونو خطاب کړی دی.
البته دا په هغه وخت کې چې په دغه دنده کې نور خلک هم پيدا کيږي، چې کار وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنیز ډګر کې د وړتیا او ژمنتیا اړتیا:

حقیقت کې که موږ وګورو، د اسلام مبارک دین رسنیز ډګر ته ډېره پاملرنه کړې.

د یوې رسنۍ مهمه ځانګړنه داده، چې د خبر په رسونه کې له دقت څخه کار واخلي او خلکو ته سم خبرونه ورسوي.

د ننۍ ورځې د ژورنالیزم له اصولو سره برابره او کره خبره باید خپره کړي، له بې بنسټه خبر څخه ډډه وکړي؛ یانې سرچینه یې باید معتبره او موثقه وي.

الله تعالی فرمایي:

((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ)) (الحجرات سورت، شپږم نمبر آیت)

ژباړه: ((ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی! که تاسو ته کوم فاسق (بدکار کس) خبر راوړي، نو تاسو یې په اړه ښه تحقیق وکړئ، په دې چې تاسو به یو قوم ته په ناخبرۍ سره تکلیف ورسوئ، بیا به تاسو په خپلو کړو باندې پښېمانه یاست.))

د دې ډګر لومړني متخصصین صحابه کرام وو. هغوی په څومره دقت او توازن سره د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم احادیث چې زموږ لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند لارښونې دي، رارسولي دي او د هېڅ ډول غفلت او زیاتي څخه یې په کې کار نه دی اخېستی.
د هغه وخت رسنۍ منبر، مسجد او لویې غونډې وې، نو هماغه صحابه چې ښه پوهېدل ان زموږ تر هېواده یې د اسلام سپېڅلي دین شغلې راورسولې.
د احادیثو د ستر او معتبر کتاب لیکوال امام بخاري رحمت الله علیه په یو حدیث شریف پسې چې له یو تن سره وو، په ورځو- ورځو مزل وکړ، خو کله چې ورنږدې شو، هغه تن غوښتل چې د خپلې تشې لمنې په نیولو سره اس راونیسي؛ دې کس اس ته دوکه ورکوله، چې فکر وکړي واښه او یا نور خوراکي توکي یې په کې اچولي دي. امام بخاري چې دا منظره ولیده، بېرته ترې ستون شو. ویل تا له آس سره دوکه وکړه، هسې نه ماته د نبي کریم په حدیث کې له دغه ډول چارې کار واخلې.
له دې څخه موږ ته داجوتیږي، چې سرچینه هم باید موثقه او باوري وي.
په اسلامي ټولنه کې یو خبریال باید د رسنیزو زده کړو ترڅنګ د رسنیو په قانون پوهـ وي او په اسلام کې د رسنیو په حقوقو هم ځان اګاه کړي؛ که داسې نه وي، نو په دیني برخه کې به هم ناوړه کارونه ترسره کړي او مسلکي برخه کې به هم داسې څه وکړي، چې ټولنې ته به بې ګټې او بې ارزښته وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوس وخت کې زموږ سیمه ییزې او ملي رسنۍ زیاتره د نامسلکیتوب ښکار شوي دي.

ډېرى كاركوونكي يې په رسنيزه برخه كې بشپړې زده كړې نه لري. په دې هم نه پوهيږي، چې د رسنيو بنسټيزې موخې كومې دي؟

زه په ټولنه کې کوم ځای لرم؟

د خپرونې لیدونکي، اورېدونکي او یا لوستونکي څوک دي؟

خپرونه د ټولنې له دود او کلتور سره څومره برابره ده؟

او دا څه چې خپروم، د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو سره څومره اړخ لګوي؟

همدا علت دی، چې هېواد کې مو په سلګونه راډيوګانې، مجلې، ورځپاڼې، په لسګونو تلويزيوني چينلونه او ټولنيزې رسنۍ له دومره ډېربښت سره - سره د وړتيا او ژمنتيا په برخه کې بې خونده دي.

د ټولنې په عامه پوهاوي، روغتیایي چارو، اقتصادي پیاوړتیا، د نشه یي توکو سره د مبارزې، د سياسي پوهې د کچې په لوړاوي، د ښوونې او روزنې لور ته په هڅونې، د ظلم په مخنيوي او نورو کې يې نه يواځې کم رنګه رول ولوباوو؛ بلکې برعکس ځينو يې اخلاقي فساد ته لارې برابرې کړي او ملي يوالي ته يې سخت زيان ورسوو، چې د ټولنې وګړي يې يواځې په ځينو مبتذلو او بې ګټو بوختَوونکو خپرونو بوخت کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکري رغونه کې د مسلکي اشخاصو اغېز:

د هر کار او هرې چارې د ښه او ګټور رسالت لپاره باید وړ او مسلکي کادرونه وګمارل شي، څو وکولای شي خپله برخه کې دنده او مسوولیت په بریالیتوب سره ترسره کړي.

مسلکي ژورنالېستان د خپلې مسلکي وړتیا او ظرفیت له مخې کولای شي، چې د ټولنې په فکري او ذهني رغون کې د نورو په پرتله ډېر مثبت او اغېزناک رول ولوبوي.

مسلکي اشخاص دا وړتیا لري، چې د اطلاعاتو او مالوماتو سربېره په خبرونو، راپورونو او خپرونو کې د بهرنۍ مداخلې باریکۍ ته په پام سره د خپلو ملي نوامیسو سرو کرښو ته ځیر واوسي.

دغه ډول د هېواد سیاسي، اقتصادي، امنیتي او ټولنیز وضعیت د ښه څارولو او په لوړه بڼه د وړاندې کولو لپاره مسلکي اشخاص کلیدي رول لري.

مسلکي اشخاص کولای شي د ځانګړو پروګرامونو او خپرونو پرمټ د ټولنې د هر قشر فکري رغون ترسره کړي؛ لکه د ماشومانو فکري روزنې لپاره ځانګړې خپرونې، دغه ډول د زده کوونکو، مېرمنو، والدینو، روغتیا، ورزش، پخلي او نورو برخو لپاره د پروګرامونو په جوړولو له منفي کړنو ځان ساتنه او مثبتو ته لېوالتیا وربښل، چې دغه چاره باید په مسلکي ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترسره شي، خو که مسلکي اشخاص ونه اوسي، ممکن په لړې پوهې او ډگر کې باریکۍ ته په کتو نامسلکه کسان د مثبت پرځای منفي لور ته خلک لېواله کړي.

مسلکي کسان د مسلکي وړتیا پرمټ د معیاري خپرونو په کولو سره اسلامي کړنلاره او د افغاني دود او کلتور د ټینگولو هڅه کوي، چې غواړي ټولنه کې لوی اخلاقي ترون رامنځته کړي.

دغه ډله خلک د مسلکي او گټور نشراتي پلان په لرلو سره ټولنه کې خلکو ته واضح او څرگند پیغام لېږدوي، چې د هر ډول قشر لپاره د پوهې وړ گرځي. مسلکي اشخاص د مسلکي کړنو پرمټ نه یواځې خپله بلکې نور خلکو ته هم له بېلابېلو لارو د دې اجازه نه ورکوي، چې د ټولنې اخلاقیات پیمال او خلک د ورانۍ لوري ته کېباسي.

مسلکي پوهه اشخاصو ته دا وړتیا ورپه برخه کوي، چې د خپلو پوهو، تجربو او مالوماتو له مخې د پرَدي بد کلتور د دودېدلو مخنیوی وکړي.

دوی له خپلې ټولنې، کلتور، دین او ایین په ټولو چارو اگاه او هېچاته یې د پولو نړولو اجازه نه ورکوي، چې د همدې کړنې له امله د ټولنیزو ستونزو د هواري ترڅنگ تر ډېره بریده د کورنیو ستونزو د زېږدېدو مخنیوی کیږي.

مسلکي ژورنالېستانو د بېلابېلو تبلیغاتو په مرسته د عامه پوهاي لپاره د ټولني ټولو وگړو ته د مختلفو مطالبو څخه د اخذ لاره برابر کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې په اخلاقیاتو او عامه پوهاوي برخه کې د مسلکي اشخاصو تبلیغاتي رول وګورو، نو ښکاره ده چې دوی په دغو برخو کې د خلکو اذهان په ډېرې اسانۍ سره مثبت لور ته سوق کولی شي.

مسلکي خلکو دې برخه کې رسنیو ته د روزنتون بڼه ورکړې؛ له همدې امله خو په ولسواکه هېوادونو کې د مسلکي کړنو له امله رسنۍ د څلورم ځواک په نوم پېژندل کیږي.

د رسنیو له دندې یې یوه د ټولنې سمې لورې ته رهبري کول دي. سمه رهبري په سم مدیریت او سم مدیریت په مسلکي مهارت سره کیږي.

د مسلکي اشخاصو په شتون سره رسنۍ د ټولنې افکار په منظم ډول داسې لور ته بسیج کوي، چې نه په کې اسلامي او نه هم مدني ارزښتونه له منځه لاړ شي؛ ځکه دوی پوهیږي چې رسنۍ یانې د واقعیتونو، ستونزو او اطلاعاتو پیدا او برسېره کول او دا بیا په داسې انداز وړاندې کول، چې عامه پوهاوی په کې ترسره او رسنیز بهیر کې اغېزمن او موثر ثابت شي.

دوی د مسلکي پوهې پرمټ خلک هسې -بېسه وېره کې له اچولو ساتي.

که چېرې یوه چاودنه کیږي، مسلکي کس د چاودنې له راپور کولو وړاندې غواړي مالومات ترلاسه کړي، چې دا چاودنه درنه، زوروره او که عادي یوه چاودنه وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د چاودنې دغه تفکیک په مسلکي ډول د هغه د غږ له امله نه کېږي؛ ځکه ممکن د یوې رسنۍ یا یو خبریال څنګ ته نږدې د مکناتیسي ماین چاودنه وشي، نو ښکاره ده چې د چاودنې غږ له آره درون وي.

مسلکي خبریال له تفکیکه وړاندې دغې چاودنې ته د درنې کلیمې کارونه نه کوي.

دا هرې چاودنې ته درنه او زوروره نه وایي؛ ځکه پوهېږي چې که مکناتیسي ماین چاودنې ته درنه ووایي، بیا به موټر بم ته کومه کلیمه کاروي؟

په مسلکي ډول دغه تفکیک د مرګ – ژوبلې او ویجاړۍ له مخې کېږي.

هو! ممکن غږ هم ورسره خپل رول ولوبوي، خو هرې لویې چاودنې غږ لوړ وي، چې بیا د ډېرې مرګ – ژوبلې لامل هم کېږي، خو غږ د درنې یا زورورې اساس نه دی؛ بلکې دغه کلیمات د ورانۍ او مرګ – ژوبلې سره تړاو مومي. ممکن یو کس دا دلیل ووایي، چې کېدای شي موټر بم چاودنه وي، خو ډېره مرګ – ژوبله ونه لري، دې ته بیا کوم نوم ورکول په کار دي؟

د درنې او زورورې یواځینی اساس مرګ – ژوبله نه ده؛ ویجاړۍ او ورانۍ هم دغه کلیمات بدرګه کولای شي.

نو چې خبره بل لور ته لاړه نه شي، دا د یو مسلکي کس د ښه والي بېلګه ده، چې خلک هسې – بېسه په وېره او ډار کې نه اچوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم څپرکی

د نامسلکیتوب نیمګړتیاوې

الف: مسلکي نیمګرتیاوې:

دا سمه ده، چې افغانستان کې ځینو رسنیو له وخت سره سم خپلې رسنيزې چارې غني کړي دي، خو دا غِنا تر ډېره د کمیت له پلوه وه، چې د کېفیت له امله په ډېرو ابتدایي فکرونو کې ویده پاتې وو او د پاتې کېدنې یواځینی دلیل یې د مسلکي پوهې نه شتون وو.

هغه څه چې په اوسني دور کې باید رسنیو کې ترسره شي او اساسي بنه خپله کړي، په مسلکي بڼه ټولو هغو تخنیکونو او تکتیکونو ته پام او ځیرکتیا ده، چې پر مټ یې په ټولنه او د رسنیو بازار کې سیالۍ ترسره کولای وشي.

دا چاره د امکاناتو ترڅنګ مسلکي ځیرکتیا غواړي، چې نامسلکي کسان ترې بې خبره دي.

هېواد جوړونه، خپلو ملي مسایلو او ارزښتونو د ساتلو او پاللو لپاره د مسلکیتوب آرونو ته په کلکه پاملرنه او توجو په کار ده چې وشي، خو دغه چاره د نامسلکو له لوري ډېره سخته ده، چې ترسره شي.

د رسنیو په دغه ازاد بازار کې د زیاتې ګټې - وټې لاسته راوړلو، افکارو پاشلو او مختلفو تبلیغاتو لپاره د رسنیو له لوري خپلې رسنيزې کړنلارې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرحې چمتو کول هغه څه دي، چې د ژورنالېزم له پاک مسلکه په استفادې یې د پلي کولو هڅې کوي او د مسلکي نیمګړتیا له امله دا هڅې د رسنیو په منځ کې په سرعت او چټکۍ سره مخ پر ودې روانې دي.

اصلاً هېواد کې د رسنیو روانو چارو ته په کتو په ډېره ښه بڼه د ټولنې د پرمختګ ترڅنګ د هرې برخې د کېفیت لوړونې لپاره ګټه اخېستل کېدای شي، خو د نامسلکي اشخاصو مسلکي نیمګړتیاوو د شتون له امله دغه ګټه اخېستنه د لوی خنډ سره مخ ده.

د بېلګې په ډول که په مسلکي نیمګړتیاوو کې راپور لیکنه راواخلو، نو کېدای شي تاسې فکر وکړئ، چې آیا د رسنیو لپاره راپور لیکنه دومره مهمه ده، چې په ټوله کې د رسنیو د کېفیت لوړونې لامل کیږي؟

بې له شکه، د رسنیو خبري برخه مطلق په راپور او خبري ژانرونو تمرکز لري؛ ځکه همدغه ژانرونه دي، چې مخاطبان د سیمې له پېښو په بې پرې ډول خبروي.

نامسلکي کس دومره وارد نه وي، چې د رسنیو هرې بڼې لپاره په بېله بڼه د راپور چمتو کولو جوګه اوسي.

سربیره پر دې چې دغه ټکي ته پاملرنه نشي کولی، ځینې وخت د راپور لیکو پرمهال یې بنسټیز آرونو ته پام هم له نظره غورځیږي؛ ځکه نامسلکي کسان ډېری وخت یوازې پېښه رېپوټ کولای شي، خو په پېښه کې له پرتو سوژو ناخبره پاتې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې دغه خلک د سوژې پانه نه شي اړولی، نو واقعيي رسنيز کار به څنګه ترسره کړي؟

دغه خلک راپور ليکلو ته د املا په سترګه ګوري، چې څرنګه په اوربېدل شوې خبرې دکاغذ سپين مخ تور کړي، خو له دې پوهې لرې وي، چې د دې اوربېدل شوې خبرې شننه او سپړنه زه بايد په کومو مسلکي مهارتونو ترسره کړم؟

که چېرته يو کس ولسمشر يا بل کوم لوړ پوړي امنيتي کس پسې سپکې – سپورې او بدې – ردې ووايي، نو نامسلکي کس به دا مسله څه ډول اخلي؟

آيا همدې اوربېدل شوې خبرې ته به د راپور جامه اغوندي او که د پېښې ژورو ته به کېوځي، چې د دې سړي د قهر او غوصې اصلي لامل او دليل څه شی دی؟

ولې دې ته اړ شو، چې خپل لوړ پوړي چارواکي ته دغه ډول ترخه الفاظ او خوله وکاروي؟

ممکن د هغه کوم زوی د ړانده بمبار ښکار شوی وي، يا يې په قضا کې روانه دوسيه د رشوت ورکولو پرته پرمخ نه ځي؟

او که کوم حکومتي زورواکي يې کور، ځان، مال او يا ناموس ته زيان رسولی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاً دا مسلکي فکر دی، چې د مسلکی زده کړو پرته یې نامسلکي کسان په لومړیو کې د فکر تر لمنې نه شي راوستلای.

د ښکېلو غاړو ترمنځ د ادعاوو او نښتو په اړه راپور بله هغه موضوع ده، چې نامسلکي کسان یې په تفکیک او توازن کې پاتې راځي.

کله چې یوه ډله د بلې هغې د ځپلو خبر ورکوي، څه باید مسلکي ژورنالېست یا خبریال ترسره کړي؟

دلته کوم کس دی، چې د مسلې شننه پرې خبریال وکړي او د راپور مخاطبانو ته د فکري شننې د جاج دروازه خلاصه کړي.

په دغه ډول راپور کې نه یواځې دا چې د هغې بلې غاړې د نظر پوښتنه حتمي وي؛ بلکې د راپور توازن ته هم په کلکه پاملرنه په کار ده. که یو لوری خپلو وژل شویو ته شهید او د بل لوري لپاره کومه بله کلیمه وکاروي، نو دې برخې ته باید مسلکي خبریال په خپلو الفاظو او د راپور لیکلو په کلیماتو کې څه ډول ځای ورکړي؟

آیا همدې اورېدل شوې خبرې ته به هوا ورکوي او که خپله مسلکي پوهه به په کار اچوي؟

یا که چېرې د ولسمشر کاري موده پای مومي، خو د سترې محکمې له لوري دغه موده شپږ میاشتې غزیږي. دلته دغه چاره د ولسمشریزو نوماندانو له کلک غبرگون سره مخ کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوماندان کنفرانس جوړوي او د دغې چارې پر وړاندې غبرگون ښايي. د دوی اساسي خبره دا وي، چې روان حکومت د مصلحت او معاملې په اساس رامنځته شوی، چې د جوزا له لومړۍ نېټې هاخوا مشروعیت نه لري.

خبریال د دغې موضوع اخېستنې په موخه تللی، نو دلته که چېرې خبریال مسلکي نه وي، ممکن همدغه د دوی ادعا او نظر راپور او خپور کړي، چې په بشپړ ډول د راپور توازن تر سوال لاندې راځي او نه یواځې توازن؛ بلکې د مالوماتو د ناخبرۍ له امله د راپور کره والی هم له منځه ځي.

همدغې موضوع ته که مسلکي خبریال تللای وي، د ادعاوو د راپور کولو سره سم ورته مقابل لوری مخته دریږي، چې باید د دوی د ادعاوو په اړه ولسمشرۍ ماڼۍ هم وغږول شي، څو د دوی نیوکه او د هغوی ځواب دواړه واخېستل شي. که مسلکیتوب او تجربه دواړه پخه وي، نو په دې برخه کې د حقوقوي چارو یو کارپوه نظر هم اړین دی، چې دا موضوع له قانوني اړخه وسپړي.

چې په مسلکي ډول پوهه ونه لري، هغه ته د دې تفکیک ستونزمن دی، چې د راډیو، ټلوېزیون او یا مطبوعاتو لپاره راپور لیکنه کې یې کومو توپیري کړنو ته باید پام وشي؟

د هغوی نه یواځې دې ټکي ته پام نشته؛ بلکې ځینې وخت ترې د راپور لیکنې هغه بنسټیز آرونه هم له پامه غورځول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول د سرچينې نوم او انځور په پټ ساتلو کې هم نامسلکه اشخاص مسلکي مهارت نه لري او نه شي کولای، چې د دغې ژمنې امانت وساتي. مهمه خبره دا چې ډېر کله دغو کسانو په سرعت سره دقت ښکار کړی وي.

له دوی څخه ناخبری کې د ولسمشر، ملي اتلانو او د ټولنې د نورو محبوبو اشخاصو سپکاوی هم ترسره کېږي.

په دې کار سره نه يواځې دا چې توازن ته پاملرنه نه کېږي؛ بلکې د رسنيو څارونکي هم يوې پايلې ته نه رسيږي؛ ځکه د پوښتنې پر وړاندې چې ځواب نه وي، نو يوه پوښتنه نورې ډېرې پوښتنې راولاړوي. ذهن کې د نورو ډېرو پوښتنو د راولاړېدو له امله خپله راپور تر پوښتنې لاندې راځي.

دا په دې مانا چې د مسلکي خبريال بنيادي نکته د راپور ټولې خواوې او زاويې سپړل دي، څو د ليدونکو يا اورېدونکو په ذهن کې کومه پوښتنه بې ځوابه پاتې نه شي، خو د نامسلکو اشخاصو ډېرى راپورونه د ډېرو پوښتنو د بې ځوابه پاتې کېدو سره يوځای پای مومي.

د مسلکي خبريال ذهن په دې سره هم خلاص شوی وي، چې که چېرې د مقابل لوري د کلپ په اخېستو ونه توانېدم، نو بيا بايد له کومې کړنې کار واخلم؟

په دې هم پوهيږي، چې که ټلوېزيوني راپور لپاره د مقابل لوري څخه په انځوريزه بڼه د نظر په اخېستلو ونه توانيږي، څه بايد ترسره کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا پوښتنه وړاندې له دې چې ځواب شي، که تاسې نامسلکه اوسئ، له خپل ځانه يې وپوښتئ او ځواب يې کړئ!

ممکن ذهن مو ډېر ژور تللی وي، ممکن وواياست دا به کومه پېچلې کارنامه وي چې ترسره شي، خو دا ډېره اسانه کړنه ده، يواځې د پوښتلو موخه يې مسلکي کنجکاوي وه، چې مسلکي خبريال يې د خپل ځان ملگری گڼي.

هغه دا چې مسلکي کس د مقابل لوري نظر د راپور له پامه هېڅکله نه غورځوي؛ ځکه هغه ته راپور د مقابلې د ډگر او مېدان رول لري، چې په کې د يوې خوا نظر په نه لرلو د سيالۍ ترسره کول په بشپړول ډول د خندا وړ ښکاري.

دې وخت کې که انځوريز نه وي، غږيز او که دا هم ونه شي، په خپلو الفاظو د هغه غبرگون ليکل پکار دي.

که څه هم دا دوه نورې کړنې د کمزورۍ نښې دي، خو بيا هم له اورېدونکو يا ليدونکو د مقابل لوري د نظر نه لرلو له امله د ښښنې غوښتلو پرځای دغه چاره غښتلې بريښي.

که په مدينه منوره يا مکه معظمه کې داسې څه پېښ شي، چې په لويه کچه يې خبري ارزښت د ټولې نړۍ له مسلمانانو سره تړاو ومومي، نو يو نامسلکي کس لپاره به ډېره سخته وي، چې د خبر ارزښت په کورني او بهرني چوکاټ کې مالوم کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز دوی دې وخت کې دې برخې سره هم له ستونزو سره مخ کیږي، چې چېرته یې ځای او څه ډول د ورته والي پرلپسینه (منطقي تسلسل) کې یې راونغاړي؟

د راپور ټولو سرچینو ته رسېدنه د نامسلکي کسانو پر وړاندې بله لویه ننګونه ده، چې نه شي کولای د خپل راپور ټولې سرچینې پیدا او څرګندونې یې ولري، چې دا د اماتورو خبریالانو ستره نیمګړتیا ده.

د دوی دغه نیمګړتیا ډېری وخت د مقابل لورو د حساسیتونو د زېږېدو سبب کیږي، چې هغوی ته د پارونې حس ورکوي او اړ کیږي، څو په غبرګون لاس پورې کړي.

نامسلکي کسان د یوې چاودنې پرمهال دا مسلکي تفکیک نشي کولای، چې دا چاودنه عادي، زوروره او که درنه چاودنه وه؟

د دې درې کلیمو ترمنځ جلا والی هغه وخت کېدای شي، چې مسلکي پوهه شتون ولري.

دغه ډول د ګواښ، ټینګار، یادونې، اخطار، ګوت څنډنې، پړه، مسوولیت، تور، سپارښتنه، له امله، پرمهال او د داسې نورو کلیمو کارونه بله هغه موضوع ده، چې د مسلکي پوهې نشتون له امله یې پرځای کارول ستونزمن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چارواکو، استازو او مسوولینو ترمنځ مسلکي تفکیک او د دغو کلیمو استمال د نامسلکو لپاره یوه بله ننگونه ده، چې له امله یې نه شي کولای هره کلیمه په خپل ځای کې ادا او وکاروي.

په چاپیزو او برېښنایي برخو کې د وزارتونو او ولایتونو د ویندویانو د نظر اخېستو پرمهال د هغوی انځورونه خپرول بله هغه مسلکي کړنه ده، چې له امله یې د موضوع بحث کم ارزښتنه کیږي؛ ځکه خلک په انځوریزه برخه کې د پېښې یا موضوع اړوند څه لیدل غواړي، چې د ویاند انځور په لیدو یې تنده هماسې په خپل ځای پاتې کیږي او نه یواځې دا بلکې که تولیدي موضوع باندې کار شوی وي، نو د ویاند په تبدیلېدو او یا لرې کېدو سره هغه موضوع په بشپړ ډول پخواني وخت پورې تړل کیږي، چې بیا وروسته مهال کې وخت ته په کتو د راپور ارزښت په پوره مانا له منځه ځي.

په دغه وخت کې د مسلکي خلکو فکر د اشخاصو پرځای د پېښې په موضوعاتو راڅرخي، چې ورته د نه لاسرسي پرمهال د شخص پرځای د ودانۍ پر سر د وزارت، ریاست یا بلې کومې ادارې لیکل شوی نوم را اخلي؛ ځکه د وزارت، ریاست یا بلې کومې ادارې نوم ثابت، خو د ویاندویانو دندې ناثابتې وي.

کنفرانسونو کې پاکټونو او خوراکونو ته خپلې سترگې څلور کول او ورته تمې کول هم د مسلکي پوهې د نشتون له امله ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پرته په رسنیو کې د ورځې په لسګونو داسې موضوعات پېښېږي، چې په کې نامسلکي کسان د مسلکي نیمګړتیاوو له امله ټولنه کې د خلکو، ډلو او ګروپونو ترمنځ د اختلافاتو او ستونزو د زېږېدلو لامل ګرځي.

ب: تخنیکي نیمګړتیاوې:

معمولاً هغه نیمګړتیاوې چې په خپرنیزو توکو کې موجودې وي، ټول یې د اېډېټ اړخ سره تړاو نه پیدا کوي؛ ځکه له اېډېټ وروسته باید مسوول شخص واوسي، چې ترتیب شوي خپرنیز توکي له خپل نظره تېر کړي، خو که په دغه برخه کې کوم نامسلکه کس شتون ولري، د نشر ټول مواد شنېږي؛ ځکه دغه کس ټول خپرېدونکي مواد په مسلکي توګه نه شي څارلی.

له عادي متنه واخله، تر غږیز او انځوریز فایله پورې ټول مواد باید د ارزیابۍ له برخې په دقیق ډول فلټر شي؛ ځکه په دې سره دا ډاډ ترلاسه کېږي، چې د خپرنیزو توکو نیمګړتیاوې ختمې او اصلاح شوي دي، خو د دې نیمګړتیاوو پېژندل یواځې لفظي ناسمي نه ده؛ ځکه په هغه برخه کې د اېډېټ برخه له نورو ډېر مسوولیت لري.

د ارزیابۍ په دې فِلټر کې متنونه، انځورونه او د خپرنیزو توکو ټول تخنیکي اړخونه چې د سیمو انځورونه، موضوع سره د ویډیو اړیکه، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې اوډون، غبرګ او نور هغه څه اصلاح کیږي، چې تېروتنې په کې شتون ولري.

د سیمي ژوندي پوښښ پرمهال هم د نامسلکیتوب له کبله د ډېر کله د نورو نیمګرتیاوو ترڅنګ تخنیکي نیمګړتیاوې ترسره کیږي.

دا مسایل مسلکي پاملرنه غواړي، چې پرمټ یې د رسنیو مورال لوړ او پرې څواکمنتیا اخلي. څواکمنتیا او لوړ مورال د ډېرو مخاطبانو پام ځانته اړوي، چې په دې سره نه یواځې رسنۍ له هر پلوه په خپلو پښو دریږي؛ بلکې لانور څواکمن قدمونه هم اخیستلی شي، خو یوې رسنۍ دغه هیله بیا هغه وخت د پوره کېدو له توانه وځي، چې دغه ډول خواوې له تېروتنو ډکې او د نامسلکیتوب له امله ورته هېڅ پام نه شي کېدلی.

په تخنیک کې د اېډېټ برخه خورا مهمه ده، چې باید د پروګرامونو اوډون په مسلکي ډول وشي، کوم ځای کې کوم مواد د کارونې لپاره په کار دي؟

نامسلکه اشخاصو ته په راتېه ډول دا نه جوتیږي، چې د دوی د پوښښ ساحې پورې د کوم قشر اوربدونکي لري؟

ایا ډېره برخه یې ځوانان دي او که سپینږیري؟

ایا پېغلې یې ډېر ځاري او که سپین سرې ښځې!؟

ماشومان یې اوري او که لویان؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مسلکي اړخه دا مسله ځکه مهمه ده، چې په دې سره د رسنیزو ادارو موخه څرګندیږي او هماغسې اورېدونکو ته په کتو سره بیا خپل پروګرامونه او خپرنیزه کړنلاره جوړوي.

په مسلکي ډول د خپلو اورېدونکو د مالومولو لپاره بېلابېلې لارې دي، چې پر مټ یې په ډېرې اسانۍ سره دا جوتېدای شي.

لکه د ټولپوښتنو له پلوه، د خپرونو ترتیبولو، ژوندیو خپرونو کې داړیکو له مالومولو او نورو ډېرو لارو څخه خپل دغه هدف ترلاسه کولی شي.

خو د نامسلکي اشخاصو د کړنو په پڅ بهیر کې ډېر داسې کارونه او فعالیتونه ترسره کیږي، چې موخې یې مشخصې نه وي؛ د بېلګې په ډول که د خبرونو، روغتیا، لوبو او نورو ټولنیزو خپرونو لپاره مسلکي او وړ کس ونه ګمارل شي او هر څوک خپله چاره پرمخ یونسي، دا خپرونې به نه لیدونکي ولري او نه هم ارزښت.

د مخاطبانو په نه درک سره هم رسنۍ خپلې خپرونې له تخنیکي اړخه نه شي ترتیبولی. د هرې خپرونې د پیل لپاره نه یواځې دا چې اعلانات او بازار موندنه وشي؛ بلکې وړاندې له دې خبرو د مخاطبانو ارزونه په کار ده، چې د څه ډول پروګرامونو د پیل غوښتونکي دي؟

ایا دا خپرونه به د ټولنې په ګټه او شته نیمګرتیاوې به ختمې یا کمې کړي؟

دا به د ټولنې کوم رنځ ته مرهم او دوا وګرځي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خپرونه باید په کومه بڼه وړاندې شي، څو د ډېرو مخاطبانو توجو خپله کړي؟

کله چې رسنۍ دغه ډول پوښتنو ته ځواب پیدا او خپل مخاطب ته په ارزښت قایله شوه، نو دغه رسنۍ به په ډاډه زړه خپل فعالیتونه مخته وړي، پرځان بسیاینې لور ته به ځي او د پرمختګ مزلونه به کوي.

دا پورته هغه نکتې وې، چې مسلکي اشخاص یې مخته وړلی شي او که خبره نامسلکو ته پاتې شوه، د دې پورته خبرو برعکس به هر څه سرچپه او بل ډول روان وي، چې په پای کې به افغاني رسنۍ د زوال لور ته په دغه سفر کې خپل ځان د صفر سره ضرب حساب کړي.

ج : ټولیزې نیمګړتیاوې:

له ټولو لویه نیمګړتیا په پردي مسلک کې کار کول دي، چې دغه نیمګړتیا هم شخصیت او هم کارکوونکې ادارې ته زیان رسوي.

د نامسلکیتوب پرمهال ډېری وخت د تعادل او جانبینو حقوق له نظره لوېږي، چې دغه چاره هم د رسنیو قانون ۴۰ مې مادې د سراحت په اساس، چې د انتقاد کوونکي او انتقاد کېدونکي د حقوقو په برابرۍ ټینګار کړی، تر پښو لاندې کیږي.

که چېرې د یوې ادارې لپاره غېر مسلکه خلک په ترتیب شویو دندو وګمارل شي، موخو او اهدافو ترلاسه کولو کې د ستونزو پېښېدو سربېره په داخلي او خارجي چاپېریال کې ډېر خنډونه زېږېږي؛ ځکه نامسلکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسان که هرڅومره هم هڅاند او خواري کښ اوسي، خو بیا هم خپل مسوولیتونه د بشپړې پوهې نه لرلو له امله نه شي پېژندلای او کاري ډګر کې ورته ډېری وخت خنډونه رامنځته کیږي.

په بل مسلک کې کارکوونکي خلک په دې اګاه نه وي، چې څنګه خپل مسوولیتونه وپېژني؟ څنګه یې سرته ورسوي او په کوم ډول خپلو مسوولینو او خلکو ته راپور وړاندې کړي؟

د دوی رسنیزې چارې ډېری وخت نیمګړې او تل په دې فکر کې وي، چې څنګه کولای شي د نورو په تقلید سره ځانونو ته روښنایي وروبښي.

اداره چې هدف ټاکلو کې بنسټیز رول لري، د خپلې دغې موخې او هدف ترلاسه کول ورته د نامسلکو پر مټ له ککړلېچونو او کړکېچونو ډکه خبره ده او کېدای شي، چې ځینو مواردو کې نامسلکه کس سهواً او یا قصداً یوې رسنۍ ته تر زوال او ختمېدو پورې زیان اړوونکي واقع شي؛ ځکه دوی نه یواځې دا چې له موخې او هدف سره د ادارې واټن رامنځته کوي؛ بلکې د خپلو کمزورو او نامسلکي کړنو پرمټ د رسنۍ د کتونکو او څارونکو د کمېدو لامل هم کیږي، چې پای کې د ستر اقتصادي زیان لامل ګرځي.

د نامسلکي کسانو په شتون کې رسنیزه اداره له سختې اقتصادي کمزورتیا څخه سر ټکوي، چې همدغه د کمزورۍ لامل یې بېرته د ښه پلان او ښه نشراتو نه لرلو پایله ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامسلکي اشخاص د بشپړې مسلکي پوهې نه لرلو له امله نشي کولای، د یو ځواکمن نېټ ورک په څېر کلنۍ او میاشتنۍ بودیجه ځانګړې کړي؛ ځکه دوی د خپلې رسنۍ ټولو برخو ته پاملرنه د کمې مسلکي پوهې له امله نشي کولای او په کاري برخه کې ډېری وخت له دغې ستونزې څخه په وېره تېروي.

هغه کسان چې یواځې د ژورنالېزم یا د خبر او راپور له کلیمې سره اشنا دي، له بده مرغه نور په دې نه پوهیږي، چې ولس له ما څه غواړي او مسلک راته د کومو کړنو ترسره کولو او یا نه ترسره کولو امر کړی؟

دوی نهٔ د ولس غوښتنو ته ځواب ویلای شي او نه هم د هغوی غوښتنې درک کولای شي.

نا مسلکه کسان د مسلک اخلاق، اصول، قواعد او کړنې په ښه ډول نه پاللی او نه هم ساتلی شي.

له دوی څخه په رسنیو کې هغه څه خپریږي، چې اصلا ولس ترې تمه نه لري؛ د بېلګې په ډول مخشوش کوونکې خبرې، د ټولنیز چوکاټ نه وتلې جملې، مبتزله موسیقي، د اذهانو خرابولو لپاره ناسمې او نا غوښتونکې خپرونې، خپل سري کارونه، د مسلکي کامندانو په سمو کارونو کې مداخله او داسې نور چې له امله یې د کلتور او ایین پالونکې افغانه کورنۍ د خپلو غړو سره نشي اورېدلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دوی څخه په بې خبرۍ کې عامه فکرونه تخریببیږي او سپېڅلي مسلک ته صدمه رسیږي. همدا صدمه د دې سبب ګرځي، چې ټولنه کې د رسنیو انځور بدرنګ شي. د رسنیو د بدرنګ انځور جوړېدو له امله مسلکي اشخاصو ته ټولنه کې د توهین زمینه برابریږي؛ ځکه دوی د دې پرځای چې د ولس او یا خپلو ستونزو ته پام وکړي، د ناسالمې سیالۍ له لارې د پرمختګ او بریالیتوب هڅې کوي. له همدې امله پرته له دې چې سالم او ناسالمو لارو ته فکر وکړي، د خپلو عایداتي سرچینو د پیاوړتیا لپاره ټولې لارې ازمایي.

سوداګریزو اعلانونو کې معیار ته ځکه پاملرنه نه کیږي، چې له رسنیز معیار څخه ناخبره وي. که په لنډو ووایو، کرار- کرار د دوی دغه ډول هڅې ژېړ ژورنالېزم ته لار پرانیزي.

نو دلته په رسنیو کې دغه ټولې ستونزې د نامسلکیتوب له امله رامنځته شوي. نامسلکي خلکو د داسې خپرونو وړاندې کولو ژمنې کړي، کوم چې په مسلکي ډول د تطبیق وړ نه دي؛ له همدې امله ترې د ټولنې باور د ټول پوښتنې له مخې اویا سلنه سلب شوی دی.

نو د مسلکي کادرونو په وینا چې رسنۍ باید مسلکي اشخاص په خپلو دندو وګماري، داسې نه چې نامسلکو اشخاصو وړیا کار ته په خوشالېدو د ژورنالېزم مسلک بدنامه او ټولنه له خپل ځانه متنفره کړي. دلته له مسلکه د ناخبرتیا له امله د نامسلکو له لوري دغو مامولو جرمونو دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورې ريښې غزولي، چې نړدې هره برخه کې د کلتورونو او اخلاقي وجدانونو دروازې وتړي.

د ژورنالېزم مسلک استادان وايي، هغه ځوانان چې د ژورنالېزم د اخلاقو په اړه په څه نه پوهيږي او په رسنيو کې کار کوي، اصل کې بې مسلکه او د مناسبو خپرونو د توليد لپاره يې لازمه روزنه نه ده ليدلې.

د بې مسلکيتوب له امله نشراتي برخه هم شنيږي. ډېری وخت د لمانځه او يا اذان پرمهال د مستې موسيقۍ خپرول د دې سبب گرځي، چې د اورېدونکو په ذهنونو کې د رسنۍ پروړاندې کرکه رامنځته او حساسيتونه راوپاريږي. بل لور ته دغه غير اسلامي فرهنگ د دې لامل کيږي، چې خلک د حقيقت له لارې واوړي.

ټوله ورځ مبتذله موسيقي، خپرونه کې نجونو سره له چوکاټه وتلې ټېلېفوني خبرې او په بې گټو او غير اړينو موضوعاتو بحثونه هغه څه دي، چې پرې نه يواځې محافظاکارانه ارزښتونو پيماليږي؛ بلکې ټولنه هم د انحراف پر لور درومي او په دغه ډول پروگرامونو د رسنيو حېثيت د لمنځه تلو له گواښ سره مخ کيږي.

د ځينو بهرنيو او لوړو رومانتيکو سيريالونو يا ډرامو په ليدو افغاني ټولنه کې د يوې کورنۍ ترمنځ اتفاق او يووالی له منځه ځي؛ ځکه د داسې خيالي سيريالونو او ډرامو خپرول زموږ په ځبر ټولنه کې ډېرو مېرمنو او نجونو ته يو ډول غير حقيقي هيلې ورکوي، چې پايله کې يې نه يواځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورني جنجالونه رامنځته کيږي؛ بلکې ډېری وخت نجونې د دغه خيالي ډوله ژوند لټون او ترلاسه کولو لپاره له کورونو څخه په تېښتې خپل ټول ژوند د اغزو په څوکو د دردونو سر مل تېروي.

دا ډول بهرنۍ ننداريې زموږ له کلتوري او فرهنګي ارزښتونو سره هم اړخ نه لګوي؛ ځکه د ټلوېزيون پر ښيښه د مينانو ترمنځ بېلابېلې نخرې او کړنې له ځنډ پرته د مشرانو او عالمانو غبرګون راپاروي، همدا بيا د دې لامل کيږي چې دغه خلک رسنۍ د خلکو لپاره زيان رسوونکې وربېژني.

نو د مسلکي روزنې نه شتون له امله نامسلکي کسان خپلې دندې ته د سات تېرۍ په سترګه ګوري، چې دا د سات تېرۍ فکر يې ټولنې لپاره د فکري بربادۍ لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د نامسلکیتوب بدې اغېزې

الف : په مسلک د نامسلکیتوب اغېز:

که څه هم وړاندې له دې د ژورنالېزم په برخه کې دومره مسلکي او تخنیکي کادرونو شتون نه درلود، خو د طالبانو له واکمنۍ وروسته چې نوی حکومت منځته راغی، بهرنیانو له ځان سره د ځینو نویو تخنیکي وسایلو په راوړلو ژورنالېزم ته نوی ژوند وروبښه.

د دغو نویو وسایلو او د رسنیو په ډېرښت سره مسلکي او وړو کسانو لپاره جدي اړتیا پیدا شوه، خو نشتون یې کاري برخه کې د نامسلکو لاس ازاد کړ.

دغو خلکو په رسنیز ډګر کې ټول هغه څه چې زړه یې غوښتل، و ازمایل. همدغه وو چې نامسلکي خلکو لکه د مافیا کړۍ هر اړخ کې ژورنالېستیک اصول مات او د اوږد مهال لپاره یې دې ډګر ته سرخوږی جوړ کړ.

د رسنیو په مدیریت کې نامسلکیتوب بیا هغه څه دي، چې په نامعیاري او ګډ- وډ سیستم سره ملي ګټې له شخصي ګټو قرباني کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی دغه راج د دې سبب گرځي، چې د ځان په څېر نور خلک هم په لنډو مياشتني کورسونو او ورکشاپونو کې وروزي او د نامسلکيتوب تخم په شيندلو سره د مسلکي کسانو لپاره لوی سرخوږی جوړ کړي.
مسلکي مشرانو که څه هم دې برخه کې نوې تگلارې جوړې کړې، خو پرمټ يې هرې برخې او دندې ته وړ کسان ورويېژني، خو دلته د سرچپه او نامسلکي کړنو شتون د دې هڅو مخه تر ډېره بريده ډب کړې ده.
رسنيزه برخه کې د نامسلکو اشخاصو شتون د ظرفيت ټيټونې سربېره دغه مسلک باندې د تور داغ په څېر يو ښاپ لگولی؛ ځکه چې مسلکي کسان نه پرېښودل کيږي، څو د هېواد او رسنيز ډگر په ودانولو کې رغنده رول ولوبوي. د نامسلکو کسانو له لوري افتخاري دندو ترسره کول هغه څه دي، چې له امله يې د مسلکي کسانو ځايونه اشغال شي.
د رسنيو ځينو مشرانو هم دغه چاره د خپلې پانگې د سپما لپاره گټوره بللې او د وړيا کارکوونکو په گمارنه يې خپلو نشراتو ته دوام ورکړی، چې همدا کړنه يې د دې سبب شوې، څو د رسنۍ هغه لوړ ارزښت د ټولنې پښو ته راټيت او د ولسواکه نظامونو څلورم ځواک بې ځواکه شي.
د لوستو مسلکي ځوانانو پر وړاندې هم همدا ستړې ننگونې دي، چې نه يواځې له خپلو دندو يې بې برخې ساتلي؛ بلکې د وخت په تېرېدو يې له مسلکه هم زړه توري کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسنيو په راس کې ډېرى نامسلکه خلک د خپلې ځوکۍ له وېرې د ځان په خېر نامسلکه او نااندوله کسانو ته د بل مسلکي کس په پرتله لومړيتوب ورکوي، څو په پاليسۍ جوړونه او نورو عملي برخو کې ورسره په پټو سترګو د "هو" سر وخوروي، چې د دغې چارې زيان لومړى په مسلک او بيا په ټوله کې ټول هېواد ته رسيږي، چې له امله يې بلاخره د مسلکيتوب اصل هم کرار- کرار له منځه ځي.

معمولاً د ټولو مسلکي زده کړو په جريان کې زده کړيال بايد په عملي ډول د خپل مسلک اړوندو برخو کې په عملي دندو وګمارل شي او اداره هم ترې د يوې مسلکي بوختيا لپاره کار واخلي. د دغه عملي کار اصلي موخه دا ده، چې له فراغت وروسته ځوان خپلې دندې سره اشنا او له پيلېدا سره سم يې په مينه پرمخ بوځي.

د مسلک په مېدان کې د نامسلکو اشخاصو شتون په مسلکي ډګر ستر زيان پرې باسي؛ مورږ يې د زيانونو څو بېلګې په لاندې ډول يادوو:

1. د بې کېفيته نشراتو وړاندې کول
2. د خپلو ناکامو کړنو پړه په نورو اچول، چې دا چاره په مسلک او مسلکي خلکو بده اغېزه کوي
3. د ګډ کار کولو (Team Working) وړتيا نه درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. د ګټور نشراتي پلان نه لرو سربېره واضح او څرګندې موخې نه لرل
5. پرته له معاشه کار کول
6. خپلو همکارانو ته د مسلکي پوهې نه شتون له امله په مسلکي مشورو او لارښوونو کې پاتې راتلل.
7. د اړوندو رسنیزو چارو په ترسراوي کې له بېلابېلو ستونزو سره مخ کېدل
8. رسنیز ډګر کې د تقلید دود رامنځته کول
9. د مسلکي او وړو کسانو ځایونه اشغالول
10. رسنیز ډګر نوم بدی کول او د خلکو له پامه یې غورځول.

کله چې کاري ډګر کې دې ته ورته نورې ډېرې ستونزې د نامسلکو له لوري په رسنیو کې رامنځته شي، نو ښکاره ده چې ډېرې بدې اغېزې به په مسلک او مسلکي وګړو وکړي او دا بد اغېز بیا اخر کې د دې سبب ګرځي، چې رسنیز ډګر بدنامه او د کارونو پایلې یې بې خونده، پیکه او له ملاحظاتو ډکې شي.

د هېوادونو ساتنه او لوړتیا مسلکي کسانو په شتون سره کیږي، چې نامسلکي کسان د مسلک ترڅنګ ټول هېواد ته د بربادۍ لامل کېدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په کلتور د نامسلکیتوب اغېز :

پر افغاني ټولنه د رسنیو اغېز په اړه د کابل پوهنتون استاد پوهاند محمد اسمعیل یون د خپلې ماسټرۍ په تېزس (افغاني اوسنۍ رسنۍ) کې ویلي، چې د هرې پدیدې شتوالی د ټولنې له اړتیا سره اړیکه لري.

په ټولنه کې ټول رامنځته شوي شیان د یوې اړتیا له مخې پنځېږي، چې رسنۍ هم په همدې ډول د افغاني ټولنې له اړتیاوو سرچینه اخلي.

زموږ اوسنۍ رسنۍ پر ټولنه خپل تاثیرات لري، خو د ټولنې هم خپل تاثیرات پر رسنیو موجود دي.

ځینې هغه رسنۍ چې له بهرنیو سرچینو خړوبېږي، د افغاني ټولنې د تعاملاتو ډېر خیال نه ساتي، خو بیا هم پر ټولنه خپل زیاتره منفي او په ځینو برخو کې یو څه مثبت تاثیرات پرېږدي.

رسنۍ لکه څنګه چې په نورو ټولنو کې د خلکو د ذهني ودې سبب ګرځي، زموږ په ټولنه کې هم دا حالت لري، خو دلته څه ناڅه په ځینو برخو کې د انارشۍ سبب ګرځېدلی.

په دغه تېزس کې دا اغېز په ولس (لوستی او نالوستی) روښانفکره او حکومتي چارواکي یاد شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولس کې د بېلابېلو پاړکو د ډلبندۍ او په خپله د رسنيو د بڼې او ظرفيت له مخې د رسنيو تاثير پر ټولو خلکو يو شان نه دی. دلته کولای شو ټولنه له ذهني پلوه په عوامو او خاصو يا عوامو او روښانفکرو پاړکو ووېشو:

الف - عوام: پر ذهنونو د رسنيو تاثيرات دې ډله کې بېلابېل دي. د روښانفکرو، عوامو او په تېره بيا نالوستی له رسنيو يو ډول ګټه نه شي پورته کولی او نه هم له فکري پلوه ورته يوشان لاسرسی لري.

له فکري پلوه دباندې هم توپير لري؛ د بېلګې په ډول راډيو په کليوالي سيمو او ټلوېزيون په ښاري سيمو کې د عوامو پر ذهن خپل - خپل اغېز شيندلای.

عوام په دوو برخو وېشل شوی، چې يو يې لوستی او بل يې نالوستی قشر. له رسنيو څخه د دې دواړو قشرونو اخېستنه هم يو شان نه ده. لوستي عوام د رسنيو د پورته دوو ډولونو سربېره له چاپي او کتنيزو يا برېښناييزو رسنيو څخه که چېرې لاسرسی ورته ولري، هم ګټه اخېستلای شي.

نو که دې برخو کې مسلکي کسان شتون ونه لري، نو ممکن ډېری برخو کې يې نشرات د کلتور سره ټکر کې وي، چې همدا بيا د رسنيو په څارونکو خپل اغېز شيندي او افغاني کلتور ته زيان پرې رسيږي.

بل د افغانستان د اکثرو او ان څه کم ټولو رسنيو ژبه رسمي بڼه لري، ياني د ليک او کتاب ژبه په کې کارول کيږي، چې دا د عوامو له ژبې سره توپير لري، نو ځکه د عوامو يوه درنه برخه د رسنيو په هغې رسمي ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم نه پوهېږي، هغه چې دوی يې د رسنيو په بېلابېلو برخو کې کاروي، خو د عوامو لوستی قشر کېدای شي د ژبې له دې ډول کارونې گټه اخېستلای وشي.

انځوريزو رسنيو کې انځور تر ډېره بريده د رسمي يا ليکنۍ ژبې ستونزه هواره کړي؛ ځکه چينايان متل کوي، چې له زرو کليمو يو انځور غوره دی.

خو د نامسلکو له لوري سيالۍ کې د بريا په هڅه له داسې خوځنده او ساکنو انځورونو گټه اخېستل کيږي، چې په ښکاره د افغاني کلتور لپاره زيان رسوونکي وي.

د رسنيو دې برخې ته لا هم ډېر مزل پاتې، څو د هېواد ابادو، غرو او رغو ته د افغاني کلتور په جامه کې ځانونه ورسوي.

نو د هېواد عوام (لوستي او نالوستي) په يو نه يو ډول له رسنيو او د هغو له بېلابېلو ډولونو سره تړلي دي. د مسلکي کارکوونکو په شتون سره همدا رسنۍ دي، چې د ولس ستونزې وخت پر وخت حکومت ته رسوي او د حکومت د مسوولينو پيغام پر ولس سپاري. هر کله چې عوام يا ولس له حکومتي چارواکو او يا يې له ناروا غوښتنو او ظلمونو تنگ شي، نو وروستۍ دمه ځای يې همدا رسنۍ شي.

ب - روښانفکره: اصلاً په رسنيو ډېر تاثير د همدې روښانفکرو اشخاصو دی. رسنۍ په واقعيت کې د همدوی په زور وړاندې او وروسته کيږي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د ممبر، وعظ او نورو غونډو په څواک دوی د ټولنې افکار رهبري کوي، چې له همدې امله ټولنه کې له نورو خلکو ډېر اغېز شیندي.

نامسلکي کسانو په شتون سره رسنیو نه یوازې زموږ د عوامو په ذهنونو تاثیر کړی؛ بلکې تر هغو زیات یې د روښانفکرو ذهنونو ته هم یو ډول کرکه درولې.

که د کیفیت په رڼا سترگې پټې کړو، افغاني رسنیو د کمیت له پلوه ښه مزل کړی، چې ډېری یې د بیان له ازادۍ څخه په گټې اخېستې په بېلابېلو بڼو خپل رول ترسره کوي. په دغه رول کې د ناپوهۍ له امله ځینو ځایونو کې د کلتور پخې پولې نړېږي.

رسنۍ په ټولنه کې د نویو پېښو، اصطلاحاتو او لغتونو ترڅنگ نوي کلتوري ارزښتونه هم رامنځته کوي.

خبرتیایي ټولنه کې د ژبې او کلتور د ساتنې په اړه استاد حبیب الله رفیع وایي:

((ژبني او کلتوري بدلونونه برېښنایي او گړندي نه دي، هربدلون لکه د مېوو د پخېدلو یا د کښتونو د رسېدو غوندې د زمان او مکان دشرطونو پر پوره پلونه ږدي او سنجېدلي او درانه گامونه اخلي.

له یوې خوا دخبرتیایي ټولنې چټک تگ او له بل پلوه ژبني او کلتوري تغیرات او د بدلونونو تدریجي گامونه د دې باعث گرځي، چې ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې د نویو تعبیراتو او ادا په برخه کې ټکني شي، په ادا او تعبیر کې پاتې راشي او د غالبو ژبو او کلتورونو تر ژور یرغل لاندې واقع شي.))
نو دا چې د رسنیو په ډېرېدنې او کارېدنې سره هېوادنی کلتور بله بڼه اخلي، نو هغو کسانو چې په مسلکي بڼه یې ژورنالېزم نه وي لوستی، د بېلابېلو پروژو او پروګرامونو له لارې پرَدي کلتور او فرهنګ ته یو ډول کمپاین ترې کېږي. دا کمپاین شعوري یا غیر شعوري په دواړو بڼو کېدای شي؛ ځکه د کمې پوهې او خپلو کلتوري پولو څخه د بشپړو مالوماتو نه لرلو له امله ډېری نامسلکه کسان پرَدي کلتور ته لومړیتوب ورکوي او هغې ته افغاني ټولنه کې په ډېر ارزښت قایلېږي، چې په دې سره د ټولنیزو ستونزو سربېره کورني مشکلات هم زېږي.
دا چې دې هېواد کې ډېری رسنۍ د بهرنیو پانګو پر مټ تغذیه کېږي، نو له نورو هېوادونو دلته ډېره اړینه ده، چې مسلکي او په کار پوهـ خلک په کې وګمارل شي، څو د دغې غذایي رژیم تغذیه په سم ډول ترسره او دا غوړ یا خواږه ټولنې ته د شکر، فشار او د زړه د ناروغۍ په څېر د مرګوني رنځ لامل ونه ګرځي.
مسلکي اشخاص کولای شي، چې د بهرنیو موخو په شتون سره بیا هم خپله کلتوري پانګه لا بډایه او د فعالیت پر بنا د نړیوالې نقشې سره سم پرې خپل کلتور ته وده ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنیو کې د مسلکي پوهې نه شتون د مړو د حرکت په شان ده، چې تل به د بل په اوږو او د نورو په څپو باندې مخته ځي.
مسلکي کس کولای شي، د رسنیز ډگر په دغه سمندر کې په پوره پوهې او مهارت سره لامبو ووهي او ځان گټور مسیر ته ورسوي.
د نورو ژبو کلیماتو کارونه کې هم مسلکي پوهه په کار ده؛ ځکه زموږ پښتو ژبه کې د عربۍ ژبې سربېره د پارسي او انگلیسي ژبې تاثیرات ډېر زیات دي.
که یواځې عربي ژبه راواخلو، نو دې ژبه کې داسې ویي شته چې اوس یې زړه مانا په عربۍ ژبه کې بدله شوې ده.
نو مسلکي کس هم کولی شي، چې پښتو ژبه کې ورته منل شوي تعبیر سره نوې مانا پیدا او وکاروي؛ د بېلگې په ډول د استثمار ویی پخوا د مېوې ټولولو لپاره کارېده او چا به چې په ناروا ډول د یوه ملت شتمني لوټله، دا ویی به ورته کارېده، خو اوس په نوې عربۍ کې دا د پانگې اچونې په مانا سره کارېږي، نو په پښتو کې هم موږ زبېښناک کلیمه د استثمار پرځای راوړې، چې داستثمار سیاسي ویي او لغت په ښه توگه روښانوي. همدا راز ښکېلاک هم داستعمار پر ځای او داسې نور ډېر ویي رامنځته شوي دي.
استاد حبیب الله رفیع یې په اړه داسې وضاحت کړی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د نوي تمدن ځينې وسايل چې په نولسمه او شلمه پېړۍ کې جوړ شوي، له خپلو عربي نومونو سره راغلي، خو موږ د خپلې ژبې د چوکاټ، اصولو او پوهاوي له مخې خپل نومونه ورته ايښي؛ لکه طيارې او جهاز ته الوتکه ويل؛ همداراز د لوبغاړي او لوبغالي ويي هم همدغه ډول واخلئ.

نو موږ بايد همدا لړۍ روانه وساتو او په ځانګړې توګه داطلاعاتو له بارانه د نويو څاڅکو د راتوېدلو لپاره چمتۀ اوسو او په خپله ژبه يې را واړوو، خو دا کار به د ژبې له ژبدود سره سم کوو او د يوې علمي ډلې تر بحث، څېړنې او څېرنې وروسته به يې منؤ، نو د هېواد علمي ادارې بايد د دې کار له پاره نه يوازې په پښتو؛ بلکې په دري ژبه کې هم علمي کمېټې وټاکي، څو موږ لغت جوړونه، تعبير کول او اصلاح يا سمونه د خپلو ژبو د اصالت او رسالت له ساتلو سره ترسره کړای شو.

زموږ ګاونډۍ هېواد ايران د خپلې محاورې او اصطلاحاتو په چوکاټ کې لغتونه جوړوي او د سېل غوندې زموږ هېواد ته را روان دي، چې ځينې ايران زده او تيار خواره ليکوالان يې بې له فکره خپلې ژبې ته ننباسي او په يو بل ډول افغاني دري پردۍ کوي.

دغه ډول پښتو کې ځينې کسان له خپلو لغتونو سره د نااشنايي له امله بهرنۍ پارسي لغتونه په ژباړلي ډول ژبې ته ننباسي؛ لکه هوا دار په طرفدار ژباړي؛ سره له دې چې پلوی، مينه وال او لېوال ورته لرو، يا غزادار او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوګوار ته مصیبت ځپلی لیکي، سره له دې چې ویرژلی، ویرمن، ویرجن او غمجن لرو، یا خاردار ته اغزی لرونکی وایي، سره له دې چې اغزن یا اغزین لرو؛ یا مثلا دروګر لَوکوونکی ژباړل کیږي، سره له دې چې د لوګري کلیمه لرو، نمایانګرو ته ښکاره کوونکی ویل کیږي، سره له دې چې ښکارندوی او څرګندوی کلیمې ورته لرو او داسې نور.))

نو دله ییزې رسنۍ له نویو پېښو سره د نورو ژبو نوي تعبیرونه راوړي او د دغو نورو ژبو ننوتو کې یواځې مسلکي کسان کولای شي، چې په دې چټک بهیر کې خپله ژبه او فرهنګ وساتي.

که لنډه ووایو، نامسلکه کسانو خبرې او کړنې په ډېرې اسانۍ سره د نورو کلتوري یرغلونو ښکارېږي، چې له مسلکه په پټو سترګو خپل کلتوري ارزښتونه له لاسه ورکوي او د کلتوري ښکېلاک په کړیو کې به راګیر شوی وي.

کله چې رسنۍ په ټولنه کې د فشار قوه ګڼل کیږي او هر خپرېدونکی توکی یې نېغ په نېغه د ټولنې په افکارو او اذهانو اغېز کوي، نو نامسلکي شخص د مسلک سربېره د کلتور او ټولیزو ملي ګټو څخه د مالوماتو نه لرلو له امله اورېدونکې ټولنې ته په بېلابېلو برخو کې زیانمن تمامیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: د ټولنې په اخلاقیاتو د نامسلکیتوب اغېز:

رسنۍ د ټولنې د اصلاح په برخه کې لوی مسوولیت او ستر رسالت لري، چې باید د خلکو اذهان روښانه، ملي ارزښتونه پیاوړي، غوره اخلاق ترویج، دیني عقایدو او ملي ارزښتونو ته درناوی ولري.

خو هغه خلکو چې په مسلکي ډول یې دغه برخه کې زده کړې نه وي کړي، د غیر معیاري او افغاني کلتور خلاف خپرونې یې د دې لامل کیږي، چې په ولس کې لوی اخلاقي درز منځته راوړي.

هغو کسانو چې په مسلکي بڼه یو څه نه وي لوستلي، نه شي کولی په اساسي برخو کې بریالي پرمخ لاړ شي، نو دوی بیا زور هغه څه ته ورکوي، چې په ټولیز ډول ورته اسانه ښکاري. په هغه برخه کې هم د بشپړې پوهې نه لرلو له امله د ټولنې اخلاقیاتو ته ستر زیان رسوي؛ د بېلګې په ډول خپرونو کې د غیر اخلاقي ټوکو، سندرو او بې ځایه الفاظو استمال هغه څه دي، چې په ټولنه کې د اذهانو لوړاوي او د اخلاقیاتو غښتلتیا پرځای عامه ذهنونو ته لویه صدمه رسوي.

که چېرته د اطلاعات او کلتور وزارت یا ریاست په راس کې مسلکي او په کار پوهـ خلک شتون ولري، نو هغوی د رسنیو د قانون د لسم فصل ۴۵مې مادې له مخې چې رسنیو ته ښودل شوي اته ممنوعه مواردو باندې په ښه ډول عمل کوي.

د رسنیو قانون په لسم فصل ۴۵مه ماده کې ویل شوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. ((هغه اثار او مطالب چې د اسلام سپېڅلي دین له حکمونو او اصولو سره په ټوپیر کې وي.
2. هغه اثار او مطالب چې نورو ادیانو او مذهبونو ته د سپکاوي لامل وګرځي.
3. هغه اثار او مطالب چې د "حقیقي او حکمي اشخاصو"[2] د سپکاوي، تحقیر او د هتک یا حرمت لامل شي.
4. هغه اثار او مطالب چې پر حقیقي او حکمي اشخاصو افترا وي او د هغوی شخصیت او اعتبار په ټولنه کې زیانمن کړي.
5. هغه اثار او مطالب چې له اساسي قانون سره توپیر ولري او د جزا قانون کې جرم وګڼل شي.
6. پرته د اسلام له سپېڅلي دین څخه د نورو دینونو تبلیغول او ترویج.
7. د تاوتریخوالي او د تیري د قربانیانو د هویت او د انځورونو څرګندول په داسې ډول چې ټولنیز حېثیت یې زیانمن شي.

---

[2] په (نظریة الحق والالتزام) کتاب کې دوکتور وهبة الرحیلي حقیقي او حکمي اشخاص داسې پېژندلي:

((والشخص الطبیعي (الانسان) اعتباري کالشرکات ولمؤسسات فی الحقوق الاخرى.))

۱- حقیقي دا چې یو کس د خپلو حقوقو غوښتنه کوي او بیا له هغې څخه دفاع کوي؛ مګر د نورو استازیتوب نه کوي.

۲- حکمي بیا هغه خلکو ته ویل کیږي، چې د نورو استازیتوب او یا یې پرځای تمثیل کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

8. هغه اثار او مطالب چې د ټولنې د افرادو او په ځانګړي توګه د ماشومانو د تنکيو ځوانانو رواني امنيت او اخلاقي سلامت زيانمنوي.))

موږ په خپلو رسنيو کې د مسلکي کسانو د نشتون له امله د ورځې په کراتو – کراتو دغسې پېښې ګورو، چې په کې د قانون دغه مادې تر پښو لاندې کيږي.

که تبليغاتو ته وګورو، نو تر ټولو ښه وسيله يې رسنۍ بلل کېداى شي، چې يوه ټولنه هم د پرمختګ پر لور سوقولى شي او هم يې د بربادۍ پر لور.
که رسنيو کې مسلکي کسان ونه ګمارل شي، لرې به نه وي چې ټولنه او په کې د شته افرادو اخلاق تيارو او کنډو – کپرو ته ولوېږي.

دا چې د عامه پوهاوي برخه کې د رسنيو رول د پام وړ دى، د ډېرو رسنيو رسنيز فعاليتونه د مسلکي کسانو د نشتون له امله يواځې په تفريح او سات تېرۍ ولاړ وي، نو د سيالۍ په برخه کې سرعت او تېزوالى يې د ټولنې په اخلاقياتو بد اغېز پرې باسي.

زموږ د ټولنې ډېره برخه نالوستې ده؛ په ځانګړي ډول مېرمنې، نو هر کله چې مبتزلې تفريحي خپرونې د يو شمېر بې مسلکه کسانو له لوري، چې په هېڅ ډول د رسنيو اخلاق، معيار او مسلکي اړخ سره بلد نه دي، کورني نظام ته ستر سرخوږى جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو شمېر رسنیو کې د همدې بې مسلکه خلکو له لوري خپرېدونکو سندرو، ټوکو، بې ځایه خنداګانو، بې معیاره او بې تولې خبرو ستونزې زېږولې؛ ځکه دغه د زمزمو پرګرامونو په کورنیو او ټولنو کې د ډېرو ځوانانو او پېغلو اخلاقیات فاسد کړي دي؛ آن دا چې د دغو خپرونو له امله د مینې او عاشقۍ په نامه ډېر کله د خلکو عزتونو ته له کوره د تېښتې او نورو اخلاقي فسادونو لاره خلاصه کړې.

د نامسلکو کارکوونکو په شتون کې د ټولنې په اخلاقیاتو د رسنیو بد اغیز هغه وخت لا ښه جوتیږي، چې د ټولنې شدیدې اړتیاوې درک نه شي او نه هم د خپرونو پرمهال کوم معیار په نظر کې ونیول شي.

دلته ده چې دوی له ټولو معیارونو ناخبره هغه څه نه شي وړاندې کولی، چې د ژورنالېزم مسلک پرې ټولنې ته د خپراوي تاکید کړی دی.

دا سمه ده چې د ژورنالېزم څلورم آر او اصل تفریح ده، خو تفریح باید په مسلکي بڼه سالمه وي، نه دا چې د ټولنې وګړي له خپل مسر نه خطاء کړل شي.

رسنیو کې د مسلکي کسانو فقر له امله سالمې تفریح ته نه کتل کیږي، هغه چې د ټولنې هر اړخ ته په کې فکر کیږي.

نامسلکي کسان د اخلاقیاتو د خرابولو سربېره د ټولنې تعلیمي کچه، عرف او عادات، کلتور او د ټولنې عامه ذهنیتونو ته زیان رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د : د ټولنې په افکارو د نامسلکیتوب اغېز:

همدا رسنۍ دي چې د ولس نماینده ګي کوي او رسنۍ د ولس پر زخمونو پټۍ لګوي، نو په کار ده چې خپل رښتینی مسوولیت په مسلکي بڼه ترسره کړي.

افغانستان کې له 2001 کال راهیسې د رسنیو خپلواکي له لویو لاسته راوړنو شمېرل کیږي. دا لاسته راوړنه دومره لویه ګڼل کیږي، چې نظام پرې له ټولو وړاندې ډېر ویاړ او له مهمو لاسته راوړنو یې بولي.

خو د نامسلکي خلکو بېلابېلې خپرونې او خبرې د دې سبب ګرځېدلي، چې دغه لویه لاسته راوړنه د ټولنې فکرونه منفي او بې ګټې لور ته بوځي.

د رسنیو په منځ کې نامسلکي کړنو د ټولنې په افکارو لوی زیانونه رامنځته کړي دي. دوی د رسنیو د قانون سربېره اساسي قانون له پامه غوځولی، چې په کراتو- کراتو دې برخو کې سرغړونې او ورانۍ لیدل شوي دي.

د قانون په هکله بېغوري، د شخصي او سیاسي ګټې اخیستنې ترڅنګ رسنیزه سوداګري هغه څه دي، چې نامسلکي اشخاص یې په ترسره کولو سره ټولنه کې د بد فکر رامنځته کولو لامل ګرځي.

د دوی غیر معیاري خپرونې او نامالومه تګلاره د دې لامل کیږي، چې په ډېرو ملي ګټو سترګې پټې شي. دا ډېره مهمه برخه ده؛ ځکه د داسې نیمګړتیاوو په تکرار سره نه یواځې دا چې رسنۍ د ټولنې له نظره لوېږي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې د ټولنې ځوان قشر له فکري پلوه د خورا زیانمنو ستونزو سره مخ کولی شي.

په افکارو بله بده اغېزه دا چې د مسلکیتوب په نشتون کې رسنۍ د ډېرو ټولنیزو اخلاقو، نزاکتونو او ادابو پر وړاندې بې غوره پاتې کېږي او دا کړنه ورځ تر بلې د تکثر او ودې لامل گرځي.

د اساسي قانون د درېیمې مادې له مخې چې د اسلامي ارزښتونو په خلاف هر ډول کړنه او گام د منلو نه دی، نامسلکي کسانو دې ټکي ته په ناپامۍ سره د اخلاقو، ټولنې سلامتیا او نورو کلتوري او اسلامي ارزښتونو ته گواښ پېښ کړی، چې دا گواښ بیا د افغان ولس د کلتور، دود او اسلامي ارزښتونو سره د ټکر په پایله کې د ټولنې افکار د ستر اخلاقي خنډونو سره مخ کوي.

د اخلاقو سربېره رسنیو کې دغه ډول کړنو د افغاني کلتور حرمت هم زیانمن کړی دی.

له مسوولیت پرته اِجاره یي تگلاره رسنیو کې د نامسلکو ترمنځ بله ستونزه ده، چې اخلاقي او ټولنیز ارزښتونه تر پښو لاندې کوي. په هماغه کچه چې اساسي قانون د ډیموکراسۍ، ولسواکۍ او د بشر حقونو ارزښتونه په ځان کې ځای پرځای کړي، له دې ډېر یې د اسلامي، ټولنیزو اخلاقو، امنیت او کلتوري ارزښتونو پر ساتلو ټینگار کړی دی؛ ځکه د دیني قانون جوړونې له مخې دا د انساني حقونو، د کس له کرامته نیولې تر ولسواکۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ارزښتیا د دین په کړۍ کې راځي، دا دواړه د یو بل سره په موازي ډول پرمخ ځي، چې هېڅ ټکر په خپلو کې سره نه لري.
شخصي موخو لپاره د ټولنې په افکارو لوبې کول د نامسلکو خلکو بله کړنه ده، چې د اساسي قانون خلاف د ملي ګټو پرځای د شخصي ګټو لپاره خپرونې او ورته لومړیتوب پرې ورکول کیږي.
دوی کې ډېری یې د ملي ګټو په پرتله د مادیاتو یا نورو غرضونو له مخې شخصي ګټو ته لومړیتوب ورکوي، چې کېدای شي ډېرې لارښوونې یې د بهرنیو ګټو له مخې ترتیب او د ملي ګټو خلاف وي.
د دغو دلایلو له مخې نامسلکي اشخاص په بشپړه توګه له ملي ګټو ناخبره او د ارزښتمندو ملي نوامیسو څخه سرغړوونکي پېژندل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د مسلکي او غیرمسلکي اشخاصو ترمنځ توپیرونه

له توپیرونو وړاندې اړینه ده، چې نامسلکه یا اماتوران په دوو برخو ووېشو:

الف: غیر مسلکه مجرب

ب: غیرمسلکه غیر مجرب

لومړی یې نامسلکي مجرب ژورنالېستان دي، چې له بلها ګګلېچونو، نیمګړتیاوو او ستونزو وروسته تر یو بریده په دې توانېدلي، څو خپلې رسنیزې چارې تر کنټرول لاندې راولي؛ یانې دغې ډلې ټولنې او مسلک ته د زیان اړولو دور تېر کړی دی.

دوی د بار – بار سهوو او ډېرو نیمګړتیاوو له ازمایلو وروسته یو څهٔ پوهـ شوي، چې لږ منظم پرمخ لاړ شي. تر دې کچې د سېدلو په هر بند کې دوی ټکرې خوړلي، څو ځان مجرب کړي.

دوهم یې نوې راټوکېدلې موسمي ډله ده، چې نامسلکي کړنې یې نه یواځې د ټولنې پر اخلاقیاتو ناوړه اغېز کړی؛ بلکې د ژورنالېزم پر سپېڅلي مسلک تور داغ او هم د ملنډو باعث کرځېدلي.

که د مسلکي او نامسلکي اشخاصو توپیر ته ځیر شو، نو د رسنۍ او ولس ترمنځ ″باور″ تر ټولو مهم اساس دی، چې دا پخپله د مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالېستیکي اخلاقو اساس هم جوړوي. کله چې د رسنۍ او ولس ترمنځ باور شتون ونه لري، رسنۍ د ولس له سترګو لاندې پښو ته لوېږي، چې د بې باورۍ دغه بنیاد په رسنیو کې همدا نامسلکي وګړي رامنځته کوي.

د مسلکي کسانو په شتون کې ولس د رسنیو په اورېدو او پراخېدو سره ځان خوښ او په امن احساسوي.

ولس د خپلو ستونزو په اړه ښه واضح او ښکاره اطلاعات رسنیو سره شریکوي او دوی په دې قناعت حاصلوي، چې باید د ټولنې په منځ کې شته پټې سوژې، ستونزې او رازونه د رسنۍ مخته کېږدي، خو برعکس نامسلکي اشخاص د مسلک څخه د ناخبرۍ له امله نشي کولای، ولس ته دغه ډاډ ورپه برخه کړي.

مسلکي وګړي خپل ځان د ولس له فکره بهر نه باسي. د ولس هیلو او غوښتنو ته درناوی، متقابل احترام او باور ته ترجیح ورکوي، څو د ولس باور پیدا او رسنۍ د واقعیتونو په لټه کې د ولس او حکومت ترمنځ رښتینی پل شي.

په مسلکي چلند سره ولس په رسنیو باور او ډاډ پیدا کوي او دا د دې لامل کیږي، چې د هغوی له منځه د شویو پیښو، واقعیتونو او سوژو په اړه له ټولو وړاندې اطلاعات ترلاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نامسلکیتوب په شتون سره رسنۍ په ټولنې خپل اغېز کموي او نشي کولای چې د مسلکي کارکوونکو د شتون په څېر دې ژور اغېز پرې باسي.

د رسنیو له ازادۍ څخه نامسلکي خلک سم برداش نه شي اخېستلی، چې له امله یې ټولنې ته د زیان سربېره د وخت واکمن ته هم ستونزې زېږولی شي.

د اماتور ژورنالېستانو فکري تمرکز د ټولنې د ستونزو او د قانون د ښه پلي کېدا پرځای په مالي سرچینو او تمویلوونکو اشخاصو وي. همدا لامل وي، چې له هڅو او زیار وروسته هم په ټولنه کې اغېزمن نه تمامیږي.

نامسلکي کسان ډېری وخت کاري برخه کې له ستړیا شکایت کوي؛ ځکه د سوژو پیدایښت او بیا منظم څارل ورته ستړي کوونکي وي، خو مسلکي خلک د خپلې مسلکي پوهې او زده کړې پرمټ کولی شي، خپلې ټولې چارې په ښه ډول رهبري کړي.

که یوې سوژې باندې نامسلکي او مسلکي دواړه په یو وخت کار وکړي، نو د کار په پایله کې په ښکاره ډول جوتیږي، چې مسلکي کس خپلې چارې په څومره بریالیتوب او څنګه پرمخ وړي، خو په مقابل کې بیا هغه کس چې مسلکي زده کړې نه لري، څومره یې چارو کې له ستړیا او ستونزو سره مخ شوی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چارې په پایلو کې د دواړو ترمنځ ښکاره توپیر موجود وي. د مسلکي خبریال د راپور زاویه او په نښه شوې سوژه دومره په زړه پورې او د ټولنې لپاره موثره وي، چې ټولنه کې د بنسټیزو بدلونونو د رامنځته کېدو سبب ګرځي.

د مسلکي خبریال اماتور سره لویې توپیر دا دی، چې مسلکي کس د مسلکي پوهې مهارت پر مټ په ازاد لاس موضوع باندې کار کولای شي، هغه له دې وېره نه لري، چې هسې نه ځینو ځایونو کې ناخبرۍ سره مسلکي او دودیزې پولې ترې ونړېږي؛ ځکه هغه ته له وړاندې خپل چوکات او حدودات مالوم وي.

مسلکي کس په یوې سوژې د کار پرمهال ځان د سوژې واقعیت او ژورو ته په ډېرې اسانۍ سره رسولای شي، خو دا رسېدنه بیا اماتور کس ته خورا ستونزمنه وي.

مسلکي خبریال ټولو خواو لپاره یو ډول معیار کاروي، اما اماتور چې خپله هم معیاري نه وي، نشي کولای معیاریتوب ته پام وکړي.

د خپلې سوژې په بشپړولو کې مسلکي کس شخصي خوښتوب او ناخوښتوب ته پام نه کوي؛ ځکه د ټولنې غږ پورته کول د مسلکي کس لپاره سره کرښه ده. له همدې امله د مسلکي کس راپور په زړه پورې او د ټولنې له پراخ هرکلي سره مخ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د سالم او پرمختللي سیستم رامنځته کولو لپاره مهمه ده، چې مسلکیتوب رامنځته شي، څو په سالم دریځ سره د خلکو اعتبار خپل او یو مسلکي چوکاټ تشکیل شي.

په رسمي ژبو برلاسې خبرې، د هېواد د ولایاتو په اړه کره مالومات او نوره ټولیزه پوهه او مطالعه هغه څه دي، چې د مسلکي زده کړو پرمهال مسلکي خلکو ته ښودل کیږي.

دا هغه څه دي چې پرته له مسلکي زده کړو څخه ترسره کول یې ستونزمن دي.

نامسلکي خلک د ژورنالېزم په لړې برخې د پوهېدو وروسته ځان د ډېرو لوړو کسانو منځ کې ویني، چې دا یې بیا د بې ځایه غرور او تکبر باعث ګرځي؛ اما برعکس عاجزي او ځان د ولس له غړو سره یوشان ګڼل د مسلکي کس بنیادي کړنه ده.

بې ځایه تکبر او غرور د شخص سرببېره د رسنۍ اعتبار ته هم زیان رسوي، چې همدې او ورته نورو کړنو له امله دمګړۍ هم زموږ رسنۍ په دوامدار ډول کړیږي.

نامسلکي کس د خپلې بې پلوۍ په ساتلو کې هم ډېری وخت پاتې راځي.

مسلکي کس ولس پلوه، خو نامسلکي بیا سیاست پلوه وي؛ یانې د سیاستونو په طرف کې واقع کیږي او دا ډول دریدنه د نامسلکو ترڅنګ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ لپاره هم د زوال باعث گرځېدای شي؛ ځکه ولس په خپل ځای پاتې کېږي، خو سیاستونه بیا حالاتو او وخت ته په کتو هر وخت بدلېدای شي. د سیاست مخ او شا مالومه نه وي او نه هم په سیاسیت کې تل پاتې دوستي یا دښمني شتون لري.

دا بیا یو بل بحث دی، چې زما په بل کتاب "سیاسي ژورنالېزم" کې پرې پراخ بحث شوی.

ولې د رسنیو اورېدونکي په زړهٔ پورې نشراتو اورېدو لپاره لږ وخت کې په پرلپسې ډول د رسنیو لیدل یا اورېدل بدلوي؟

دا ټوله موضوع د خپرېدونکو موادو محتوا پورې اړه لري او توپیر هم د دوی ترمنځ همدا دی. نامسلکي کس په دې نه پوهېږي، چې مخاطبان یې څه ته اړتیا لري؟

دغه ډول د خپرونې، ټاک شو، گردي مېزونو او اعلانونو په جوړولو کې له کومو محتویاتو گټه واخېستل شي؟

نامسلکي کسان خو لومړی په محتوا جوړولو کې له ستونزو سره مخ وي او که رامنځته یې هم کړي، نو د جوړونې پرمهال د خپلو کتونکو او څارونکو اړتیا او غوښتنو ته پام نشي کولای؛ اما مسلکي کارکوونکي بیا برعکس دا هڅه کوي، څو له کومو محتویاتو څخه په کار اخېستنې د ټولنې غوښتنې له پامه ونه غورځول شي او هم خپل رسنیز اعتبار غښتلی کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلکي اشخاصو له اماتورو کارکوونکو سره بل توپیر د مخاطبینو ساتل او درلودل دي. مسلکي کس د هغو چارو په لټه کې وي، چې پرمټ یې د خپلو مخاطبانو سربېره نور قشرونه هم د ځان پر لور رامات کړي، خو نامسلکي او اماتور کسان بیا په تقلید سره د هغه څه وړاندې کولو هڅه کوي، چې ولس یې د بار-بار لیدو له امله ستړی شوی وي.

همدا مسلکي اشخاص دي، چې د عامه ذهنونو او افکارو په روښانولو کې ستر رول لري.

ډېری نامسلکي اشخاص په دې نه پوهېږي، چې دوی باید ټولنې ته څهٔ وړاندې کړي او دغه څه چې وړاندې کوي، کوم زیانونه او کومې ګټې لري؟

د رسنیو له موخو ناخبره له نشراتي پلانه پرته یواځې په سندرو، ببولالو، زمزمو، او نورو افواهاتو باندې ځانونه د ژورنالېزم د یون لارویان ګڼل ډېره نامناسبه ده؛ ځکه یواځې په دغو برخو څوک ژورنالیست کېدای نشي.

د مسلکي کادرونو په وینا کوم کسان چې یواځې د پورته موضوعاتو له امله ځانته د ژورنالیست خطاب کوي، دا د ژورنالېزم سپېڅلي څلي او مسلک ته د توهین ترځنګ په خپل ځان ملنډې وهل دي.

هره رسنۍ اړ ده، چې عامه افکار یو لور ته رهبري کړي. که چېرته مسلکي اشخاص د دې رهبرۍ په راس او داخل کې موجود وي، نو هېڅکله به د خپل هېواد ملي نوامیس، ملي ګټې او ملي امنیت ته ګواښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا نه کړي او نه به هم بل چاته د دې اجازه ورکړي، چې د خلکو عامه افکار یا ذهنیتونه غلط لور ته رهبري شي.

د خپرونو، راپورونو، مرکو، تبصرو، تحلیلونو او داسې نورو پروګرامونو په جوړولو سره له خپلو مسلکي زده کړو ګټنه په شعوري بڼه د خلکو ملي روحیه پیاوړې کوي او د ملي ګټو لپاره کار کوي، چې دغه چاره د مسلکي زده کړو پرته ناممکنه ده؛ ځکه خو ډېر کله نامسلکي اشخاص غواړي، چې د رسنیو پر مټ ټولني ته خدمت وکړي او یادې موخې تعقیب کړي، خو په مسلک کې د پوهې نه شتون، نامسلکیتوب او کارونو ته نه پام یې د دې لامل کیږي، چې نه یواځې دوی په خپلو موخو کې پاتې راولي؛ بلکې ټولنه هم ترې خوابدې او په ناپوهۍ کې ترې ټوله ټولنه متضرره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

د مسلکي اشخاصو لاسته راوړنې

په تخصصي بڼه د ژورنالېزم زده کړې له امله په دې کم وخت کې مسلکي ژورنالېستان په دې توانېدلي، چې د پام وړ لاسته راوړنې ولري؛ د بېلګې په ډول که په جګړه ییزو حالاتو کې ټاکنې یادې کړو، نو د رایې ورکولو په جریان کې د رایې ورکوَنې په مرکزونو بریدونه او چاودنې کیږي، د خلکو تورې شوې ګوټې پرې کیږي، خو د مسلکي ژورنالېستانو له لوري په دغه ملي مسله کې مسلکي هڅې او کړنې د دې لامل کیږي، چې د عامه پوهاوي او بېلابېلو خپرونو او پروګرامونو پرمټ وکولای شي ولس ته قناعت ورکړي، چې پایله کې ولس د خپل سر په بیه هم دغه ملي مسله کې د خپل انتخاب کولو لپاره چمتو شي، څو د ولسواکۍ په تمثیل کې د خپلې خوښې نوماند ته رایه ورکړي.

نو د ډیموکراسۍ په دوره کې هم مسلکي ژورنالېستانو خپله پراخه ونډه لرلې او د بشري حقونو په ترویج کې یې خپل رسالت دوامداره ساتلی دی.

دغه ډول په نورو برخو کې هم که مسلکي ژورنالېستان د پېښنو جریان په ښه شکل سره وڅاري، نه یواځې دا چې ټولنه به د بریالیتوب پر لور قدم ووهي؛ بلکې د ناسور په څېر د ټولنې لپاره خنډ جوړوونکي خلک به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل عمل په بدو پایلو پوهـ شي؛ ځکه ولسواکه ټولنه کې رسنۍ د هېواد څلورم ځواک ګڼل کیږي، نو له دې لارې مسلکي ژورنالېستان کولای شي یو له بل سره نږدې اړیکې وپالي.

مسلکي کسان د مسلکي چلند سبب شي، چې دغه دواړه بیا ولس ته د رښتیني خدمت ترسره کولو جوګه ګرځي؛ ځکه مسلکي کسان د خپلې ټولنې او مسلک ټول اصول، قواعد او کړنې په ښه ډول پاللی او ساتلی شي.

له بده مرغه اوس وخت کې ډېری رسنۍ دغه تشه شته (چې تر څلور کلن او آن دوکتورا پورې د ژورنالېزم زده کړه په کې ترسره کیږي) یواځې په خبر او راپور خلاصه کوي؛ حال دا چې د ژورنالېزم په یوې- یوې برخې مونوګرافونه او تېزسونه لیکل کیږي او په میاشتو- میاشتو وربانډې تدریس کېدای شي.

هغه کسان چې یواځې د ژورنالېزم د کلیمې سره اشنا دي، یا یواځې د خبر او راپور له کلیمې سره بلد شوي، خو نور په دې نه پوهیږي چې ولس څه ته اړتیا لري او دا ورته څه کولای شي؟

مسلک راته د کومو کړنو د ترسره کولو او نه ترسره کولو امر کوي؟

دغه نه پوهېدل نېغ په نېغه د دوی په نامسلکیتوب باندې دلالت کوي او دوی نشي کولای چې د ولس غوښتنو ته سم ځواب ووایي او یا هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی غوښتنې درک کړای شي، نو ډېره مهمه ده چې رسنۍ د مسلکیتوب اصل ته په کلکه پاملرنه وکړي.

د مسلکي اشخاصو لاسته راوړنې په لویه کې ځینې په لاندې ډول ښودلی شو:

- ✓ د دیني زده کړو خپراوی کیږي
- ✓ واقعیتونه بیانیږي او باطل سره د حق توپیر پېژندل کیږي
- ✓ د عقلانیت او علمیت چوکاټ برابریږي
- ✓ له ظالمه د مظلوم د حق پوښتنه کیږي
- ✓ خیر او ښېګڼې لور ته خلک بلل کیږي
- ✓ خلک یووالي او وحدت ته هڅیږي
- ✓ سموالی او رغون رامنځته کیږي
- ✓ ټولنه کې د اختلافاتو او د فساد د خپرېدلو مخنیوی کیږي
- ✓ د وګړو ترمنځ همکاري زیاتیږي او عمومي مصالحو ته پاملرنه کیږي
- ✓ خصوصي حریم پېژندل کیږي او د خلکو حقوق رعایتیږي

او بلاخره د دوی په شتون سره ټولنه کې رسنۍ له بې کچې اعتماده برخمن کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلکي افراد څوک دي؟

هغه چې يوه برخه کې لوړې زده کړې ترسره او په منظمه توگه په همدې ډگر کې د نظري زده کړو ترڅنگ عملي برخه کې تجربې ترلاسه کړې وي؛ ځکه نظري زده کړې وړتيا او عملي کار بيا تجربه انسان ته ښيي.

کله چې يو کس يوه برخه کې هر اړخيزه زده کړه په مسلکي بڼه وکړي، نو د دندې ترسره کولو لپاره لېواله وي او لېوالتيا يې د دې سبب گرځي، چې دا شخص نه يواځې د کار له پلوه ادارې ته مثبت تمام شي؛ بلکې اداره به هم په کم وخت، لږ لگښت او منظم ډول خپلو موخو ته رسېدنه وکړای شي.

نو دغې مهموالي ته په کتو اړينه ده، چې په رسنيزه برخه او هره اداره کې مسلکيتوب اصل ته په کلکه پاملرنه وشي.

د مسلکيتوب اصل د هغه بنيادي زده کړو له مهارت څخه عبارت دی، چې د کار په ډگر کې د کارکوونکي توان او د کار ترسره کولو نقشه په گوته کوي. بيا نه يواځې په اسانۍ سره د پلان په نقشې تگ کېدای شي؛ بلکې د عمل په ډگر کې هم د ټولو پېچومو په هوارتيا کې مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلکيتوب څنګه رامنځته کېدای شي؟

له هرڅه وړاندې بايد د رسنۍ په راس کې مسلکي کس وټاکل شي. د رسنيو قانون په ۳۸ مې مادې دريیم جز کې مسلکيتوب باندې ټينګار شوی دی.

په دغه برخه کې راغلي، چې د رسنيو مسوول مديران بايد د مسلکي زده کړو سند له ځان سره ولري. د همدې شرط په اساس زموږ ډېری رسنۍ تر پوښتنې لاندې راځي.

د افغانستان په څېر هېواد کې رسنيز ډګر په بشپړ ډول د نامسلکو له شتونه نه شو پاکولی، البته دا کېدای شي چې کچه يې ټيټه شي.

مسلکي کسان ډېرې لارې لري، څو له مخې يې د نامسلکو لاس لنډ او کاري ونډه يې ټيټه شي.

کله چې يو کس څلور کاله يو ډګر کې په ژمن ډول زده کړې ترسره کړي، د دې اهليت او ظرفيت پيدا کوي چې په اړونده مسلک کې برياليۍ دنده ترسره کړي.

نو د همدې له مخې کله چې يو څوک غواړي ښه مسلکي ژورناليست شي، بايد له ټولو وړاندې ټينګه اراده، پرځان باور او تر ټاکلې مودې (چې لوړو زده کړو وزارت مشخص کړی) زده کړې ترسره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس مهال د دولتي پوهنتونونو سربېره په خصوصي پوهنتونونو کې هم د ژورنالېزم پوهنځي شتون لري، چې د دې شتون موږ ته د نامسلکیتوب په منځه وړلو کې ډېره مرسته کولای شي.

د پوهنتون استادان باید له لومړي کال څخه خپلو زده کړیالانو ته دا انګېزه ورکړي، چې رسنیو کې کار وکړي او د همدې استادانو له خوا دې د مسلکي طرحو او همکارۍ په ملاتړ د رسنیو له بېلابېلو مشرانو سره خبرې وشي، څو زده کړیالان یې د نظري زده کړو سره عملي تجربه هم ترلاسه کړي.

دا کړنه څو ګټې لري:

لومړۍ یې دا چې له معاشه پرته د نامسلکو اشخاصو دنده به همدغه مسلکیان مخته وړي.

دوهمه دا چې مسلکي ژورنالېستانو لپاره به د فارغېدو سره په عملي برخه کې هېڅ ستونزه پاتې نه وي؛ په دې مانا چې دوی به خپله نظري او عملي برخه غني کړې وي، چې بیا به په ملي او نړیواله کچه د دندې ترسره کولو ښه جوګه اوسي.

دریمه ګټه یې خپله رسنیو ته ده، چې د دوی پرمټ کولای شي معیاري نشرات خلکو ته وړاندې او په رسنیز بازار کې د سیالۍ بریا په خپل نوم کړي. هره رسنۍ باید د ښو خپرونو لپاره د تقرر معیار مسلکیتوب وټاکي. کله چې دغه کړنه ترسره شي، نو نامسلکي وګړي دا جرئت نه شي کولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې خپل اسناد د ذکر شوي بست لپاره جمه کړي؛ ځکه هلته له وړاندې لومړیتوب مسلکیتوب ښودل شوی دی. په دې سره رسنۍ معیاري او په خپل ډګر کې لومړیتوب خپلوي.

د مسلکیتوب رامنځته کولو بله غوره لاره دا ده، چې هېواد کې د زونونو په کچه د مسلکي ژورنالېستانو ټولنې رامنځته شي، چې دغه ټولنې بیا بېلابېلو رسنیو سره د قرارداد او ښو اړیکو پر بنا مسلکي وګړي د کار کولو په موخه وروپېژني.

دا کړنه د مسلکي وګړو لپاره ډېره ګټوره پرېوځي؛ ځکه هر کله چې د غیر قانوني کړنو د مخنیوي لپاره په متحد ډول یو ځواک رامنځته شي، نو په ډګر کې د غیر قانوني کړنو د ترسره کولو جرئت له منځه ځي، چې دې سره به په تدریجي ډول ټول رسنیز ډګر قانوني او مسلکي وګړو ته پاتې شي.

عامه پوهاوی د مسلکیتوب د رامنځته کولو لپاره بله غوره لاره ده، چې پرې د نامسلکیتوب مخنیوی کېدای شي.

دا باید ومنو چې زموږ د ټولنې فکري او تعلیمي کچه د نړۍ په پرتله ټیټه ده، نو د نامسلکیتوب د زیانونو او د مسلکیتوب د ګټو په اړه د پوهېدو لپاره ټولنه کې عامه پوهاوی په کار دی، څو په دې سره ټولنه کې د مېشتو وګړو ذهنونه خلاص او خپل مکلفیت ادا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عامه پوهاوي په دې برخه کې د رسنیو سرېږه د جوماتونو امامان، دیني عالمان، نفوذ لرونکي قومي مشران او تعلیم لرونکي وګړي د دې برخې په ترویج کې پوره مرسته کولای شي. کله چې د یوې برخې په اړه ټولنیز شعور لوړ شي، نو د دغو غیر معیاري کړنو د مخنیوي کار هم همدغه وګړي په ښه ډول ترسره کولای شي.

دا د دې لپاره هم اړینه ده، چې تاسې په چارو کې د مسلکي چلند پر لور رهبري کړي.

مسلکي اشخاص د خپل مسلک په ځواک کولای شي، د رسنیو پر مټ د اوږد مهال لپاره عامه ذهنیتونه د ټولیزو ګټو پر لور مخ پر وړاندې بوځي.

دغه ډول مسلکي کسان دا توانایي لري، چې د رسنیو پرمټ د ټولنې افکار په سم ډول بسیج کړي.

دا هغه څه دي، چې موږ ته په ټولنه کې د مسلکي ژورنالېستانو اغېزمنتوب په ګوته کوي. که چېرته له دې ځواک څخه په مسلکي توګه سمه ګټه وانه خېستل شي، نو ممکن ټولنه د فکري، اخلاقي او نورو حالاتو له مخې د تاریکۍ، تباهۍ او بربادۍ لور ته لاړه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

دلته يوه خبره د رسنيو او بله هم د کارکوونکو (ژروناليستانو) ده.

که د رسنيو په اړه بحث وکړو، نو تېر وخت کې د رسنيو حکومتي برخې پورې تړل او يو اړخيز نشرات کول هغه څه وو، چې د رسنيو لپاره يې ټولنه کې يو څه منفي ليدلوری رامنځته کړی وو.

رسنۍ د يوې ټولنې په رغَوَنه کې خورا اغېزمن رول لري؛ ځکه رسنۍ مسووليت لري څو د هغو موادو د نشر هڅه وکړي، چې ټولنې لپاره گټور وي او ورته زيانمن واقع نه شي.

د هېواد په رسنيز بازار کې اوس مهال په زرگونه ليکوالان، ژورناليستان، تخنيکي کارکوونکي او د نورو برخو چلوونکي په کار بوخت دي.

که د يوې خپرونې يا رسنۍ چلوونکی خپله روښانفکره وي، نو مخاطبين به يې هم طبعاً اکثره د همدې قشر اړوند خلک وي، خو د هېواد پر روښانفکره قشر د رسنيو تاثير بيا هغه شان نه دی؛ لکه پر عوامو چې دی.

رسنۍ د عوامو پر ذهنيت ورو- ورو تاثير کوي او که چېرې رسنۍ مثبت او يا منفي ليدلوری ولري، نو دا تاثيرات هم پر هغوی ورو- ورو اغېز کوي، چې يو اوږد زماني واټن غواړي.

د دې يو علت دا هم دی، چې زموږ د رسنيو ژبه د عوامو له ژبې څخه تر يوځايه توپير لري، خو دا تاثيرات بيا پر روښانفکره قشر جوت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس زموږ ازادې رسنۍ روښانفکره قشر په هغو بېلابېلو ډلو پورې تړلي، چې خپل ذهني تمايلات لري. په ځينو برخو کې کېدای شي دا ذهني تمايلات خپلواکې زېرمې ولري، خو تر ډېره دا فکرونه له بهرنيو سرچينو الهام اخلي.

طبيعي خبره ده چې د دوی له خوا سمبالېدونکې رسنۍ هم د دې ډول افکارو خپرندويې دي. دا هغه جريان دی، چې يو شمېر تحصيل کړي اشخاص يې پر خپرولو بوخت دي او يو شمېر نور بيا د دې جريان پر ضد خپل فعاليتونه کوي.

په دې ډول د هېواد د روښانفکره قشر يوه زياته برخه له رسنيو څخه د خپرېدونکو متضادو فکري جريانونو په رفع او دفع بوخت دي.

خو په دې منځ کې ځينې داسې ازادې رسنۍ هم شته، چې د خپلواکو شخصيتونو له خوا خپرېږي، جانبي عوارض يې کم او گټې يې زياتې دي. دا ډول رسنۍ د هېواد د ټولو قشرونو په ذهني جوړښت کې کارنده ونډه اخلي او د ملت د ويښتابه سبب گرځي.

دې ډول رسنيو د هېواد د ډېر شمېر روښانفکرو د ذهني سطحې په ښېرازۍ کې هم ښهٔ رول ادا کړی او ادا کوي يې.

که دغه ډول رسنۍ نه وای، د هغو نورو رسنيو مخ نيونه به ډېره ستونزمنه وه، چې د ازادو رسنيو په نوم نشرات لري، خو په واقعيت او حقيقت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د ازادۍ فکرونه او خپرونې د بېلابېلو خواو له لوري ولچک او ځولانه وي.
په مجموعي ډول زموږ له رسنیو څخه د هېواد روښانفکره قشر زیات اغېزمن شوی او اغېزمنیږي. دا اغېزمنتیا په مثبت او منفي دواړو خواوو کې محسوسه ده، چې د همدې روښانفکرو له لارې عامو وګړو ذهنونو ته هم تکثر کوي.
ډېری وخت د حکومت درې ګونی ځواک د رسنیو تر سخت فشار لاندې راځي.
د ملي شورا یا ولسي جرګې د زورواکو غړو له خوا خو بیخي خپل سیال او رقیب ګڼل کیږي.
د ځینو نامسلکو له لوري دغو زورواکو سره معاملې او ډیلونه بیا د دې سبب کیږي، چې د دوی په ډېری ناقانونه او ناروا کړنو باندې د خاموشۍ ګوته په شونډو کېښودل شي.
دغه ډول دې برخه کې له قومي نسبت څخه هم ناوړې ګټې اخیستنې ته زمینه برابریږي او یو شمېر رسنۍ له دې لارې خپل مخاطبین د ځان ترڅنګ دروي.
خو که چېرته د مسلکي کادرونو په شتون سره رسنۍ وانګېرو، نو په عام ډول بیا همدا رسنۍ وي، چې د دغه ډول خلکو ناممکن هوسونه مهار او په عامو نیوک کوونکو په منځ کې هم د جرئت جذبه پیاوړې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراییه قوه هم د مسلکي کادرونو په شتون سره نه شي کولای له قانونه دباندې خپلو کړنو ته سرایت ورکړي.
مسلکي کارکوونکي رسنیو کې پرته له معاملې، وېرې او اړیکې په مسلکي مهارت سره د ټولنې او په کې د شته مظلومانو غږ بدرگه کوي، چې له دې امله هېڅ اجراییه قوه نه غواړي، څو نوم یې د قانون ماتوونکو او زورواکو په ډله کې خپور شي.
رسنیو کې مسلکي خلک د بحثونو، گردي مېزونو او نورو خپرونو له لارې د مامورینو او کارکوونکو د فساد، تخطۍ او درغلۍ څخه پرده پورته کوي، چې له دې وېرې هم په د دې قوې په چوکاټ کې داخل کسان د فساد کچې ټیټوالي لپاره ځانته متوجې کیږي.
قضایه قوه چې ټولنه یې له نورو ډېر په فساد کې ښکېل بولي، د رسنیو او مسلکي کسانو له وېرې د فساد په کولو کې له سخت احتیاطه کار اخلي.
د دوی ډېری علني غونډېو ته همدا رسنۍ ژوندی پوښښ ورکوي، چې ټولنې او په کې اوسېدونکو ته غل او مل په ښکاره پرې جوتېدای شي.
رسنۍ چې د نوښتونو او پنځوَنو د ایجاد او تخلیق منشا گڼل کیږي، باید دغو او ورته نورو نکتو ته د ښې پاملرنې لپاره له نامسلکیتوب څخه وژغورل شي. په دې ډول به رسنۍ د خلکو په ژوند کې د بې ساري پرمختگ او نوښتونو له کبله مثبت بدلون رامنځته او په حقیقي توگه به د پرمختگ او فکري بډاینې سرچینه وگرځي، خو که چېرته دې برخو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له غفلت څخه کار واخېستل شي، نو د یوې شېبې غفلت به یې ټولنې ته د ویجاړۍ، غلامۍ او ورانۍ سبب وګرځي.
زموږ د ټولنې ۹۹ سلنه وګړي مسلمانان دي، نو کوم مسوولیتونه چې باید رسنۍ یې د دغې هېواد وګړو ته د خپرونو او نشراتو پرمهال پام کې ونیسي، ډېره کچه یې باید اسلامي بڼه ولري. په دې سره د فساد له خپرېدلو هم تر ډېره بریده مخنیوی کېږي، نو مهمه دا ده چې رسنۍ باید د ټولنې اخلاقیاتو ته ځانګړنې پاملرنه وکړي او دا هغه چاره ده، چې د مسلکیتوب په شتون سره ترسره کېدای شي.
په دا ډول خپرونو سره مسلکي کسان ټولنه کې خلک د فساد خپرولو له خطرناکو پایلو، عواقبو او زیانونو څخه په ښه ډول خبرولای شي.
د رسنیو مشران باید د تقرر پرمهال معیار مسلکي زده کړې وټاکي؛ ځکه مسلکي خلک تل په دنده کې نوی فکر، نوې سوژې او مسلکي طرحې وړاندې کوي او په همدې سره مخ پرووړاندې ځي.
د اماتورو کارکوونکو له لوري د شپې او ورځې بې ګټې خپرونو پرځای باید د ژورنالېزم په ښو معیارونو برابرې مسلکي خپرونې خلکو ته وړاندې شي، څو ګټه ترې پورته او مسلکي رسالت پرځای شي.
دا د دې لپاره هم مهم دی، چې رسنۍ تر ډېره بریده د خلکو پر ژوند اغېز کوي. د دغو رسنیو پرمټ د ټولنو او وګړو دوامدارې تربګنۍ او دښمنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای ته رسېدلي؛ ځکه پر رسنیو د خلکو ډېر باور دی، چې دا باور په مسلکي بڼه د ټولنې په ناخوالو او ستونزو منعکس کولو کې نغښتی دی.

رسنیو په تېرو کلونو کې د خلکو د ژوندانه او ستونزو په باب په لکونو راپوروونه خپاره کړي، خو بیا هم هغه ډول چې رسنۍ نورو ټولنو کې د خلکو پر ذهن واکمني کوي، دلته لا هغې مرحلې ته نه دي رسېدلي؛ ځکه دلته لا هم اړتیا ته په کتو د مسلکي او تجربه لرونکو کادرونو شتون کمرنګه دی.

بل یې کېدای شي علت د ټولنې د اکثریت نالوستوب او د رسنیو نوی توب وي، چې دې برخه کې اوس یو څه هڅې شوي. د تعلیم کچه لوړه شوې او د فکري ازادۍ حق د ټولنې هر قشر ته ورکړل شوی دی.

د ژورنالېزم مسلکي کادرونو په پنځېدو سره باید مسلکي خلک ازادۍ ته په پام سره د قانون سره سمې خپرونې ټولنې او خلکو ته وړاندې کړي.

د ټولیزو اړیکو د وسایلو قانون د څلورمې مادې په لومړۍ فقره کې هم دې برخې ته اشاره شوې ده.

دغه برخه کې راغلي چې:

((هر شخص د فکر او بیان د آزادۍ حق لري. د چارواکو لخوا له لاسوهنې، محدودیت او تهدید پرته د قانون د حکمونو په حدودو کې د مالوماتو، اطلاعاتو او نظریو غوښتنه، ترلاسه کول او لېږدول په دې حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې شامل دي، همدارنګه په دې حق کې د مالوماتو د خپرولو، وېشلو او ترلاسه کولو د وسایلو آزاد فعالیت هم شاملیږي.))
دغه ډول د همدې قانون د دوهمې مادې په شپږمه فقره کې صراحت شوی چې:
((د ټولیزو اړیکو د وسایلو له سالمې ودې سره د مرستې په منظور په داسې ډول چې دغه وده وکولای شي په هېواد کې د کره خبرونو، اطلاعاتو، زده کړو او روزنو د خپرولو، د علم او ثقافت د غوړېدلو اغېزمن وسایل وګرځي او د خلکو نظریې له ژورنالیستیکي معیارونو، اصولو او ارزښتونو (صداقت، ناپلوۍ او توازن) سره سمې منعکس کړي.))
د قانون دغو مادو ته په پام سره ټولې رسنۍ، برېښنایي (راډیو، ټلوېزیون، کېبلي او انترنټي شبکې)، چاپیزې رسنۍ (ورځپاڼه، جریده، میاشتنۍ، مهالنۍ (تقویم)، فصل نامه، کلنۍ، پوسټر او خبرنامه) باید د ټولیزو اطلاعاتو د قانون په نظر کې نیولو سره خپلې نشرات ترتیب او وړاندې کړي.
دوی باید هغه اخلاقي ژمنتیا هم په نظر کې ونیسي، چې په رعایت سره یې ټولنې ته خیر رسیږي. دا چې زموږ د ټولنې ۹۹ سلنه خلک مسلمانان دي، نو د اسلام مبارک دین د ممانعو رعایت په کې باید وشي.
بله برخه د کارکوونکو ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارکوونکي (ژورنالېستان) بايد د هرې پېښې سره د احساساتي چلند پرځای مسلکي چلند وکړي، خو د ناڅاپي پېښو په اړه بايد هر ډول چمتووالی ولري.

د پېښې په ځای کې بايد له خپلې تجربې، مهارت او مسلکيتوب څخه کار واخلي.

ځينې نامسلکي کسان دغه چاره ډېره عادي بولي او دې برخه کې سرعت ته په لومړيتوب سره يو ستر رسالت او مسووليت تر پښو لاندې کوي.

مسلکيتوب او وظايفو ته په صداقت او درنه سترگه کتل شخص د هدف لوړو پوړيو ته رسوي.

کله چې يو څوک غواړي ښه مسلکي ژورنالېست شي، بايد لومړی ټينگه اراده، پرځان باور او تر ټاکلې مودې (چې د لوړو زده کړو وزارت مشخص کړې) زده کړې ترسره کړي.

مسلکي کسان د خپلې پوهې او مهارت څخه په گټې اخېستنې يو داسې مهالوېش ترتيبوي، چې د بل مسلکي مسوول کس په راتگ سره يې هم ترتيب شوی مهالوېش او چارې له فکري او مسلکي پلوه له پامه نه غورځول کيږي.

که چېرې مسلکي اشخاص په رسنيو کې په دندو وگمارل شي، د ستونزو حل لپاره به د مسلکي برخورد او مسلکي تدابيرو په نيولو سره ولس له فکري يرغله وژغورل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هره غوښه د خوند، شخوند او بوی له اړخه بېلې ځانګړنې لري؛ له چرګه د پسه او له پسه د چرګ وږم نه پورته کېږي.

د مسلکي ژورنالېستانو، مشرانو او استادانو له لوري دې هغو رسنیو سره ناستې وشي، چې د نامسلکو کسانو په ګمارنو او خپرونو وړاندې کولو سره حساسیتونه پاروي او د ټولنې خرابۍ ته لمن وهي.

له دوی څخه دې په هره برخه کې ژمنې واخېستل شي او بېرته دې د وخت په تېرېدو دغه ژمنې وڅارل شي.

دوی ته دې قناعت ورکړل شي، چې د مسلکي کارکوونکو په شتون یې رسنۍ نه یواځې پرمختګ کوي؛ بلکې د سیمې او هېواد پرمختګ کې هم ډېر اغېز لرلای شي؛ ځکه رسنۍ د یو هېواد په پرمختګ کې ژور او بنیادي رول لري.

افغانستان کې ژورنالېزم خورا سخت او پېچلی مسلک دی.

ژورنالېستان تل له ستونزو سره لاس او ګرېوان دي. د خبریالانو د ټولنو او خبریالانو ترمنځ ځنځیري اړیکو ته اړتیا ده. دا له موږ سره د حقایقو په پلټنه او د ګواښونو پر وړاندې په ګډه دفاع کې مرسته کوي.

له دې لارې دا هم کېدلای شي چې کلتوري او ښوونیزه برخه لا نوره پیاوړې شي او مسلکي کسانو کې دا وړتیا ځای پرځای شوې وي، چې خپلو لیدونکو او اورېدونکو ته دغه ستر مسوولیت په ښه ډول سرته ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کړې په برخه کې کله- کله ځینې کړنې، هڅې او څارنې ولس ته خوږو کې د زهرو ورکړه وي؛ ځکه د ځان او ټولنې نوم لوړاوي او خپراوي په جنون هره کړنه تجربه کیږي. که په بېلګو پسې لاړ شو، نو په میاشتني کورسونو کې د مسلکي کسانو پرځای د نامسلکي خلکو روزل یې ښه مثال دی، چې دغه روزنه ولس او مسلکي خلکو ته د ځورونې لار خلاصوي او اماتوران یې نه یواځې خپل شخصیتونه لکه ګاز هوا ته پورته کوي؛ بلکې د مسلکیانو په مسلکي جسم هم سم لکه د سرطان دانه ګرځي؛ ځکه روڼ مسلک توروي او دُودُونه او ګردونه یې بیا د خوار ملت زړونو او مخونو ته لارې کوي.

د مسلکیانو ځای نیول کیږي او حق یې په نورو خوړل کیږي؛ دغه ځای دی چې ځانته ویلو استادانو په لوی لاس مسلکي فساد ته دروازې پرانیستي او د مسلک ښکلی ډګر یې نه یواځې په خپلو ناپوهو لوبغاړو په بې رحمۍ ځپلی؛ بلکې دغه له خونده ډک مسلک یې د جنګ په ډګر بدل کړی.

په څو میاشتني کورسونو او عملي کارونو یو څوک مسلکي ژورنالېست کېدای نشي.

د لیسې زده کوونکي یا د بل مسلک زده کړیال او فارغ ته د څو میاشتنۍ زده کړې له امله په ټولې مسلکي برخې د بادشاهۍ خیالي تاج په سرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغوی له لوري بيا لکه ليدل شوی فلم؛ ناخبره او نابېره هر ډُول او هر ډيالوګ ته ګرېوانونه شکول خورا مسلکي ستونزې زېږوي.
دغه اماتوران بيا اړ دي، چې رسنيو کې پرته له کوم مالي امتيازه لاسو_پښې واچوي او ګڼ شمېر غير اخلاقي، غير انساني او غيرمسلکي کړنو ته زړهٔ ښه کړي، خو په مقابل کې يې بيا د همدې ډګر مسلکي او وړ شخص د داسې کړنو نه ترسره کولو له امله په کور ناست وي.
له کېفيته خلاص دغه چينايي مالونه د ټولنيز رسالت په رسولو کې عاجز او ټولنه د ښې رهبرۍ پرځای په بلا کړلېچو او ناسمو لارو بيايي.
له همدې امله خو نن د ژورنالېزم ترخنګ په ګڼ شمېر نورو مسلکونو هم د خلکو اعتبار کم شوی؛ ځکه دوی د يوې برخې په خبرېدو په ټوله مانا مسلک باندې د پوهېدو ټېر وهي، خو د مسلک له سمندري ژوروالي او اسماني لوړوالي ناخبره پاتي. آن له يوې برخې هم بشپړ اګاهـ نه وي؛ يانې که د تفريح له مفهومه اماتور صاحبان وپوښتل شي، ممکن همدومره ووايي، چې:
((خندا، سندره او ټوکه))
دلته دوی له طنزونو او په کې له شته چوکاټونو ناخبره وي.
او که له تفريح په پوهه کې لږ وړاندې تللي وي، نو ايله تر اطلاعاتي ژانرونو ورسيږي، حال دا چې دې مسلک کې د اطلاعاتو سربېره نور ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قالبونه، چوکاټونه او ژانرونه شته، خو هغه کسان چې مسلکي نه وي، له هغو نورو مسلکي اصطلاحاتو ناخبره او عاجز پاتې وي.

د مسلکي کادرونو له لوري ډېری وخت د نامسلکي کسانو په روزونکو هم نیوکې کېږي. دوی دغه روزونکي په مسلکي فساد ککړ بولي، چې په خبره یې مسلکي کسانو سره د خبرو او بحث جرئت نه لري او د مسلکونو په چغو او فریادونو هم ړانده او کاڼه دي؛ ځکه خو په دغه کړنه کې له ماشومانو کار اخلي او ګرم هم نه دي؛ ځکه ړانده خلک ډېری وخت د ماشومانو په اوږو ځانونه تر ټاکلو موخو رسوي.

دا باید ومنو، چې رښتیا ترخه وي او که دغه ترخه لکه د ملریا ګولۍ د دوی د خولې خوند خرابولو سبب ګرځي، خو د مسلکي صحت او تندرستۍ له امله ورته دا دوا اړینه ده، چې باید مجبوراً یې اوربېدو ته پلتۍ ووهي.

که چېرته د کتابونو په څېر اوږد ژوند او غوره حېثیت ګټل غوښتل موخه وي، نو دغه کسان دې د مسلکي فساد او د ځوربېدلې روزنې ختمولو لپاره هره برخه کې په مسلکي خلکو کار وکړي او په خپلو اړوندو څانګو کې دې ورته مسلکي روزنه ورکړي؛ یانې د ژورنالېزم زده کړیال په عملي ډګر کې باید په بېلابېلو پروګرامونو ونازول شي، د حقوقو زده کړیال په ډیپلوماتیکو اصولو، اصطلاحاتو، د محکمو تمثیل او د حالاتو د څارلو او تحلیل لپاره د بېلابېلو ورکشاپونو، کنفرانسونو او سیمینارونو پر مټ په تخنیکي او مسلکي توګه وروزل شي. دغه ډول د کمپیوټر ساینس زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

كړيال سره هم د ډېټابېس، سافټويرونو او نورو د اړتيا وړ مسلكي توكو په پوره كولو، جوړولو او زده كولو كې كار وشي، نو لرې به نه وي چې په رښتينې او منظمه بڼه به دغه روزنه د دې دردېدلي ولس د درد لپاره دوا وګرځي.

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

1. قران کريم
2. احاديث
3. اساسي قانون
4. اطلاعات او کلتور وزارت
5. افغاني اوسنۍ رسنۍ، ليکوال : پوهان دوکتور محمد اسمعيل يون ماسترۍ تېزس، چاپ کال ۱۳۸۱
6. بخاري شريف، ابو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري رح، ژباړن: فقير محمد عباس قادريه.
7. تفسير ابن کثير، تاليف حافظ عماد الدين ابن کثير، ژباړن، مشتاق مجروح يوسفزی، تاج کتبخانه قصه خانه پېښور.
8. ټوليزو اړيکو قانون
9. د افغان پر معاصر تاريخ يوه لنډه کتنه، کانديد اکاډمېسن محمد ابراهيم عطايي، ۱۳۹۳ هـ ل.
10. رسنيو قانون
11. د هېواد له بېلابېلو ولاياتو او مرکز کې د رسنيو مشرانو سره مرکې
12. د هېواد په کچه مسلکي کادرونو سره مرکې
13. کورنيو او بهرنيو استادانو سره مرکې
14. نامسلکه او اماتورانو څخه پوښتنې او ورسره مرکې
15. روحانين، علماء او روښانفکرانو سره مرکې
16. د رسنيو مخاطبانو او ليدونکو ترمنځ ټولپوښتنې
17. نظرية الحق والالتزام، ليکوال: دوکتور و وهبة الرحيلي ....

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library